

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları : 19

ISSN 1303-5231

**DICLE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

HAKEMLİ DERGİ

CİLT : IX

SAYI : 2

DIYARBAKIR - 2007

**SİRÂT-I MÜSTAKÎM VE SEBÎLU'R-REŞÂD DERGİLERİNDE
YAYIMLANAN KUR'ÂN VE TEFSİRLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR**
The Studies on Qoran and Tafsir Published in The Sirat Mustaqim
and Sabil al-Rashad Journals

Mehmet ÜNAL

Özet

Sırât-ı Müstakîm (sonraki adıyla Sebîlu'r-Reşâd) Dergisi, II. Meşrûtiyet'in ilan edildiği 1908'den sonra yayın hayatına başlamış ve 1965 yılına kadar devam eden uzun bir fikir hayatı olmuştur. Dergi, çıktığı ilk günden itibaren İslâmî duyarlılığa sahip kimselerin seslendiği bir mahfil görünümündedir. Bu çalışmada biz, *Sırat-ı Müstakî (Sebîlu'r-Reşâd)* dergisinde, yayın hayatına başlamasından son sayısına kadar devam eden süreçte, "Kur'an-tefsir" içerikli yazıların kısa bir değerlendirmesini yapmayı ve bunları tablo halinde sunmayı hedeflemekteyiz. Bu tablo hazırlanırken, makalelerin içerikleri dikkate alınmamıştır. Amacımız, dergide bulunan Kur'an içerikli yazıların, konu ile ilgilenen araştırmacılar için bir arada görülmesini sağlamaktır.

Abstract

Sıratı Mustaqim Journal began publication after the second constitutional announced in 1908, and It's existense of thinkin long lasted until 1965. From the very beginning, it served as a home where people of Islamic perspective could share ideas. In this work, we try to evaluate all the articles about "Qoran-tefsir" published in Sabil al-Rashad and Sıratı Mustaqim during it's publication life, and aim to present them in tables. While the tables are being prepared, contents of those articles are not considered. But only the titles of the articles are considered. Our aim is to collect the articles about tafsir in the journal in one place for the researchers who are interested in the subject.

Key words: Sabil al-Rashad , Sırat-ı Mustaqim, Tafsir, Qoran, Ottoman.

I. SİRÂT-I MÜSTAKÎM DERGİSİNİN ¹ YAYIN HAYATINA BAŞLAMASI

Tanzimat yılları akabinden, 23 Temmuz 1908 yılında II. Meşrûtiyet'in ilânı ile birlikte hızlanan yayın hayatında, edebiyat, felsefe, tıp, fen, târih ve din alanlarına hitap eden ve göz dolduran bir çok gazete ve derginin yayımlandığı bilinmek-

* Arş. Gör. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹ "Sırât-ı Müstakîm" dergisi 182 sayı çıkmış, daha sonra onun devamı olarak *Sebîlü'r-Reşad* dergisi yayın hayatına başlamış ve 641. sayıya kadar da bu isimle çıkmıştır.

tedir.² Öyle ki sadece bir iki senelik zaman dilimi içinde(1908-1909) 350'ye yakın derginin neşredildiği söylenir.³ Cemiyetlerin ve partilerin yarıştığı, çoğulcu fikirlerin egemen olduğu bu dönemde, yayın hayatında yer bulan ve İslâmî içeriğe sahip bir çok dergi bulunmaktadır. Örneğin, 1908-1912 yılları arasında yayımlanan, dinsel konular yanında günceli de takip eden ve 182 sayısı yayımlanan *Beyânu'l-Hak*; geleneğe bağlılığı ile öne çıkan *Sadâ-yı Hak*; üst düzeyde medrese ilmine odaklı *Cerîde-i İlmiye*, tasavvufî içeriğe ağırlık veren *Mahfil* ve modernist İslamcı fikirlere ve ekonomik sorunlara sayfalarını açan *İslam Mecmuası* bunlar arasındadır.⁴ Bizim kısmen tanıtımını ve tefsir içerikli yazılarının genel bir değerlendirilmesini yapacağımız *Sebilü'r-Reşâd* ve *Sırât-ı Müstakîm* dergileri de bu çerçevede ele alınabilecek, dönemin önde gelen dergileri arasındadır.

11 Temmuz 1324/25.8.1908 tarihinde Mardinîzâde Ebu'l-Ulâ Zeyn el-Âbidîn ve Hafız Eşref Edip(Fergan) tarafından kurulan "*Sırât-ı Müstakîm*" dergisi, ilk sayısını 14 Ağustos 1324(1908)⁵ tarihinde yayımlamış,⁶ başyazarlığını ise Mehmet Âkif üstlenmiştir.⁷ 1912 yılına kadar 182 sayısı bu isimle çıkmıştır. Daha sonra "*Sebilür'-Reşâd*" adıyla⁸ 5 Mart 1925 yılına kadar çıkan dergi Sırât-ı Müstakîm'in devamı mahiyetindedir. 641. sayısının neşrinden sonra, uzun süre yayınına ara vermek zorunda kalan *Sebilür'-Reşâd*, 1948-1965 yılları arasında tekrar

² Bkz. Varlık, Bülent, *Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri*, Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 1983, I. 112-125; Toprak, Zeki, "*II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri*", *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, 1983, I.126-132.

³ Toprak, Zeki, "*II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri*", a.g.e. I. I.126.

⁴ Toprak, Zeki, "*II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri*", a.g.e. I. I.126.

⁵ Derginin yayına başlama tarihinin Eylül, 1908 olduğu da ileri sürülmüştür. Bkz. Varlık, Bülent, "*Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri*", a.g.e. I.122. Konu hakkında farklı görüşleri elen alan Adnan Gül, 14 Ağustos 1908 tarihinin daha isabetli olduğunu söyler. Bkz. Gül, Adnan, "*Sebilürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) Dergisi'ne Göre Batılılaşma Problemi*", Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Basılmış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Adnan Sofuoğlu) Ankara, 2006, s. 67-68.67.

⁶ *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, C.XIX, 224; Çebi, Murat Sadullah, "*Sebilü'r-Reşâd Türkiye'de İslamcı Muhaliflerin Sözcülüğünü Yapmış Bir Dergi*", *Bilgi-4/Kış'97*, s. 232; Anbar, Gülnür, *Sırât-ı Müstakîm ve Sebilürreşâd Dergileri Ekseninde Din-Devlet-Siyaset Tartışmaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı (Mastır Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fazlı Arabacı), Ankara, 2007, s. 1.

⁷ *Türk Ansiklopedisi*, M.E.B., Ankara, 1980, c. 28, s. 251.

⁸ *Türk Ansiklopedisi* dergiye bu adı Mehmet Akif'in verdiği söylese de (c. 28, s.251) Eşref Edib'den bu konuda başka bir ayrıntı nakledilir. Buna göre, Abbas Halim Paşa, Mehmet Akif ve Eşref Edib, özel bir mekanda dergi hakkında müzakerede bulunurken, konu dergiye yeni bir ad vermeye gelmiştir. Bunu belirlemek için Kur'an'dan bir sayfa açmışlar ve açtıkları sayfada "وما أهديكم إلا سبيل الرشاد" *vemâ ehdiüküm illâ sebilerreşâd* = Sizi ancak doğru yola iletiyorum" (Mümin:29) âyetini görmüşler ve böylece bu isimde karar kılmışlardır. Bkz. *Sebilürreşad*, X.239 s. 199-200; Gül, Adnan, a.g.t.s. 71.

ve bu defa yeni harflerle yayımlanmaya devam etmiş, eski dergilerin sayıları da ciltlenerek 48 cilt halinde toplanmıştır.⁹

Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd'ın, II. Meşrutiyet, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemleri için önemli bilgiler içermeleri, bunların 20. yüzyıldaki Türk fikir hayatının birer laboratuvarı gibi değerlendirilmesini mümkün kılmıştır. Her iki dönemde de dergi, dönemin kendilerine verdiği isimlendirme ile İslamcı bir çizgi takip etmiş, batılaşma hareketlerinde Avrupa toplumlarının taklit edilmemesi gerektiğini vurgulamışlar ve millî değerlere sahip çıkmanın önemi üzerinde durmuşlardır.¹⁰

Dergi, içerik olarak, dini konulara ağırlık vermesine rağmen, siyasî, ilmî, edebî ve ahlâkî yazılara da yer vermiştir.¹¹ Derginin yazarları, açık ve keskin bir parti taraftarlığı yapmamışlardır. İttihat ve Terakkî liderlerinin başlangıçta derginin övgüsüne ve teşvikine mahzar olması, son tahlilde dergide yazı yazan bazı ünlü yazarların (özellikle Bereketzâde İsmâil Hakkı, Mûsa Kâzım, Manastırlı İsmâil Hakkı, Mustafa Sabri ve Sait Halim Paşa gibi) komiteye dahil olmasından kaynaklanmıştır.¹² Ancak, bu durum, derginin komite ile tümüyle uyumlu bir politika izlediği anlamına da gelmeyecek, aynı süreçte, İttihatçılar tarafından üç kez kapatılmasına ve 300 ve 301. sayılarının *Sebîlü'n-Necât* adı altında yayımlanmasına engel olamayacaktır.¹³

Dergi, insanları fukaralığa, atâlete ve sefalete sevkeden, "fânî dünya" için çalışmayı gereksiz gören, "bir lokma bir hırka"yı öneren bir din anlayışına karşı tavrı almıştır. Bu çerçevede ticaret, sanayi ve tarım gibi uğraşların İslam dini açısından önemine vurgu yapmış, toplumu, ticarete, kazanca ve sanayileşmenin gereğine özendirici yazılara yer vermiştir.¹⁴

Gündem, I. Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşı gibi, büyük kargaşa ve çalkanmaların yaşandığı bir zaman dilimine rastlamaktadır. Dergi, bu dönemde, halkın bilinçlenmesi ve ülke savunmasını teşvik konusunda büyük yararlılıklar göstermiş, Kurtuluş Savaşı süresince, halkı teskin edici bildirimler dağıtarak topluma moral vermeye çalışmıştır.¹⁵ Ayrıca söz konusu bu mecmua, Türkiye ve İslam

⁹ Aydıöz, Davud, "Sırât-ı Müstakîm Ve Sebîlü'r-Reşâd Mecmualarında Çıkan Tefsirle İlgili Yazılar", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, sayı:1. sayfa: 27 vd.

¹⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gül, *Sebilürreşad (Sırât-ı Müstakîm) Dergisi'ne göre Batılaşma Problemi*, s. 88 vd.

¹¹ *Türk Ansiklopedisi*, c. 28, s. 251.

¹² Çebi, Murat Sadullah, a.g.m. s. 238.

¹³ *Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, XIX, 224

¹⁴ Toprak, Zeki, *II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri*, a.g.a. I. I.126.

¹⁵ *Türk Ansiklopedisi*, c. 28, s. 251.

ülkeleri arasında köprü vazifesi olmuş, dış ülkelerdeki muhabirleri yoluyla da dünyada olup bitenden okuyucularını haberdar kılmıştır.¹⁶

Derginin yazar ailesi de, zamanın en seçkin kalemlerinden meydana gelmiştir. Bunlar arasında, Manastırlı İsmail Hakkı, Mardinzâde Arif Bey, Şeyh Muhammed Abduh, Şeyhulislam Musa Kazım, Babanzâde Ahmet Nâim, Bereketzâde İsmail Hakkı, M. Şemsettin (Günaltay), Ahmet Agayef, Mehmet Âkif, Eşref Edib, Bursa Mebûsu Tâhir Bey, Kazanlı Halim Sâbit, Tahir el-Mevlevî, Mithad Cemal, M. Semseddin, Cevad Rifat Atılhan, Kâmil Miras, H. Basri Çantay, Ömer Rıza, Raif Ogan, Prof. Dr. A. Fuat Başgil, Halil Halid, Ahmet Cavit ve Peyami Safa gibi devrin önemli entelektüel şahsiyetleri yer almaktadır.¹⁷

A. DERGINİN YAYIN AMACI:

Dergi, çıktığı ilk günden itibaren İslamî/İslamcı dünya görüşüne sahip kimselerin seslendiği bir mahfil görünümünde olmuştur.¹⁸ Bu nedenle çıktığı ilk sayısından itibaren tüm İslam âleminde İşkodra'dan Yemen'e kadar makes bulmuştur.¹⁹

Sırât-ı Müstakîm, Sebîlü'r-Reşâd ismiyle yayınlanmaya başladığı 183.'cü sayısında, gayesinin ne olduğunu ve hangi konuları işlediğini "*Sebîlü'r-Reşâd'ın Muhtevî Olduğu Mebâhis*" başlığı altında şöyle açıklamaktadır:

"*Mecmuamız bir İslam mecellesidir. Onun için ulûm-i islâmiye'nin rûkn-i esasîsini/temel esasını teşkil eden tefsîr-i şerîf'e kısm-i ilmînin birinci bâbını tahsis ediyoruz. İkinci kısım ise siyâset ve hayât-ı islâmiyeden bahistir...*"

Mehmet Âkif de, derginin Kur'ân'a verdiği öneme vurgu yaparken şunlara temas eder: "... *Mecmuamız mümkün mertebe tefsîr-i şerif ilminin ihyasına çalışacak, mektep ve medreselerimizde tedarik edilmesininine tergîb etmekten hâlî kalmayacak, bu babda ayrıca makaleler neşreacaktır. Bilhassa bütün mekteplerimizde, medreselerimizde tefsîr-i şerif dersleri ve usûl-i tedarikleri hakkında tenkitler yazılacak, talebenin bu bâbda her türlü haklı şikâyetleri enzâr-ı âmmeye arz edilecektir. Vallahü hüve'l-Müsteân*"²⁰

¹⁶ Ceyhan, Abdullah, *Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd Mecmuaları Fihristi Takdim Yazısı* (yazan: Mustafa Said Yazıcıoğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. V-VI.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Gül, *Sebîlürreşâd(Sırât-ı Müstakîm) Dergisi'ne Göre Batılılaşma Problemi*, s. 67-68.; Ana *Britannica*, XIX, 224; Ceyhan, Abdullah, *Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd Mecmuaları Fihristi*, s. IX.

¹⁸ Standfort Show, derginin kendi dönemi itibarıyla İslamcı gruplar içinde en entelektüeli olduğunu söyler. Bkz. Stanford J. Shaw (çev. Mehmet Harmancı), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, E Yayınları, İstanbul, 2000, s. 366.

¹⁹ Konu hakkında Eşref Edib'in derginin çıkış tarihçesi hakkındaki hatıraları için bkz. *Sebîlürreşâd*, X, sayı:238, s. 200-1.

²⁰ *Sebîlü'r-Reşâd*, 24 Şubat 1327-19 Rebûlevvet 1330, c. 8-1, adet. 183-1, s. 5-6.

Dergi, çıktığı ilk günden itibaren toplumun ıslahı ve yanlış düşünce akımlarının II. Meşrutiyet sonrası hızla yayılması karşısında, halkı bilgilendirmekle kalmamış; ülke insanını siyasi, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda haberdar kılmış ve onlar için adeta fikir babalığı rolünü üstlenmiştir.²¹

İslam'ı asrın idrakine söyletmeyi de hedefleyen derginin,²² varoluş ve çıkış nedenini, dergi editörü Eşref Edib şöyle duyurmuştur: "*Sırât-ı Müstakîm'in neşrinden yegâne maksat Müslümanların intibâhına ve İslâm'ın teâlisine hizmettir. Onun için bu hususta elden gelen fedakarlığın sağlanacağı tabiidir. Ancak bu gayeye vusûl için aynı fikrin, aynı maksadın hâdimi bulunan zevâtın elbirliği ile çalışması lazım geliyor ki bu da cumhûr-u kârînin teksîrine himmetten ibaret-tir.*"²³

B. DERGİDEKİ KONU BAŞLIKLARI

Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd dergilerindeki konu başlıkları, o günün gündemine göre şekillenmiştir. Aktüel bir hüviyete sahip olan dergi, II. Meşrutîyetin ilanıyla yayın hayatına başlamış olmasından dolayı, dönemin dinî ve siyâsî konjoktürüne hakimdir. Bu süreçte "*ittihâd-ı İslâm*", "*ittihâd-ı anâsır*", "*din-devlet ilişkiler*"i ve "*garpcılık*" öne çıkan konu başlıklarıdır.²⁴ Bunun yanında derginin dinî, millî, felsefî, edebî, hukukî ve ilmî tüm konulara temas ettiğini de görürüz.²⁵

Abdullah Ceylan derginin genel konu başlıklarını şöyle sıralar:

1. Tefsîr-i Şerif, 2. Hadis-i Şerif, 3. Sosyal Bahisler, 4. Felsefe, 5. Fıkıh ve Fetvâ, 6. Edebiyat, 7. Tarih, 8. Talim ve Terbiye, 9. Hutbe ve Mevâiz, 10. Siyaset, 11. İslam kavimlerinin hayatı, 12. Mektublar, 13. Mabûat, 14. Şuûnat²⁶

Konu başlığı olarak zikredilen bu alanlarda, kuşkusuz gündeme uygun her aktüel hadise, ilgili başlıkların ana temasını oluşturmuştur. Tefsir edilen âyetlerin seçiminde, hadis-i şeriflerin naklinde, fıkıhta ve hutbe ve vaazlarda ele alınan konular, "*birlik-beraberlik*", "*vahdet*", "*tefrikanın zemmi*" başta olmak üzere toplumun ihtiyacı olan başlıklardan seçilmiştir.

²¹ Gül, Adnan, a.g.t. s. 70.

²² Gül, Adnan, a.g.t.s. 71.

²³ *Sebilürreşad*, I. Sayı:183, 1327 s. 1. Krş. Caner Arabacı, "*Eşref Edip (Fergan) ve Sebilürreşad Üzerine*", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık VI*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 120.

²⁴ Geniş bilgi için bkz. Kara, İsmail, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, Risâle, Ekim, 1986, Ls. XXVII, XXXII, XLI, LIV, LXIV vd.

²⁵ Anbar, *Din-Devlet-Siyaset Tartışmaları*, s. 1.

²⁶ Ceyhan, Abdullah, *Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlu'r-Reşâd Mecmuları Fihristi*, s. IX

Dönem, Osmanlının çöküş sürecinin hızlandığı bir zaman dilimine rastlamaktadır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti, irili ufaklı onlarca milletten meydana gelmiştir. Ve her biri, bağımsızlığını ilan etme çabası içerisindeydi. Buna karşı, birlik ve beraberlik önemli bir panzehirdir. Dergi, işte bu düzlemde, milliyetçilik karşısında yer almış, ancak Türk halkının eğitim düzeyinin yükselmesi anlamındaki kültürel milliyetçiliği reddetmemiş, irkî unsurları dini unsurlardan daha önemli ve değerli addeden milletçiliğe ise karşı olmuştur.²⁷

Sosyal olaylar çerçevesinde dergi, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne neden olan siyasi çalkantıları ve II. Meşrutiyet'e ait eleştirileri yapmış ve mevcut durumda, iktidarın ancak Kur'an'ın hükümlerini uygulamakla halk nezdinde bir güvene sahip olabileceğini dile getirmiştir. Siyasî kavramların ahlâkî kategorilerle olan sıkı ilişkisi, *Sırât-ı Müstakîm*'in bütün sayılarında tespit edilen karakteristik bir özelliktir. Dergiye göre, yönetenlerin halkın dinî ve ahlâkî değerlerine saygı göstermediği ülkelerde, demokrasiden bahsedilemez. Bu konuda mecmuada yazı kaleme alanlar, İslamiyet'in belirli bir yönetim biçimi teklif etmediğini, ancak siyasi iradenin İslam'ın temel ilkelerini dikkate alması gerektiğini, devletin aslı özelliği olan adâlet, eşitlik ve kamu menfeati gibi temel değerlerin asıl önemli olduğuna sık sık vurgu yapmıştır.²⁸

Dergi, fikhî alanla alakalı olarak, dinde yenileştirme tartışmalarının odağında yer alan içtihat meselesi konusunda da yazılar yayımlamış, değişen dünya şartları karşısında, İslam'ın dinamizmini ve otoritesini temin eden içtihadın, mutlaka bir şekilde işletilmesi gerektiğini savunmuştur.²⁹ Bunu savunurken, "yenileştirme" adı altında Ziya Gökalp'ın İslam'ı Luther'ci anlamda yenileştirmesi ve millileştirme denemesine de karşı çıkmayı ihmal etmemiştir.³⁰

Buna karşın farklı makaleleriyle dergi, halkın Kur'an'ı ve dini eserleri kendi dilinde anlamasına ve öğrenmesine de sıcak bakmış ve Kur'an âyetlerinin ve sûrelerinin Türkçe anlamlarını ihtiva eden meâllerin yayınlanmasını da teşvik etmiş ve bunda da öncü olmuştur.³¹ Bu dönemde dergi yazarlarının büyük çoğun-

²⁷ Bu dönemde milliyetçilik, bir akım olarak, ülkenin dağılmasını beraberinde getiren önemli bir husus olarak görülüyordu. Hatta Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda da Rıza Nur'un, "...Artık Türkler atalarını İslam büyükleri arasından değil; Asya steplerinin cihangirler arasında aramaya başlayacaktır...." diyordu. Geniş bilgi için bkz. Güngör, Erol, *Dünden Bugünden (Tarih-Kültür-Milliyetçilik)*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1986, s. 105.

²⁸ Çebi, "Sebîlu'r-Reşâd Türkiyede İslamcı Muhaliflerin Sözcülüğünü Yapmış Bir Dergi", a.g.d. s. 238-9 (Debus, 75-6)

²⁹ Çebi, a.g.m. s. 241.

³⁰ Çebi, a.g.m. s. 241.

³¹ Örnek olarak bkz. "Kur'an'ın Tercümesi Meselesi" başlıklı, Sebîlürreşad imzalı, cilt: XXIII/596 1340, s. 377-9 ve XXIII/597, 1340 s. 386-9'daki yazı ve İsmail Hakkı (Milâh)'nın "Kur'an-ı Kerîm Tercüme Olabilir mi?" başlıklı XV./390 1335, s. 447-9 yazı.

luğu, geniş halk kitlelerine erişebilmek için vaazlarını genelde Türkçe vermişlerdir.³² Dergi yazarları, Kur'an'ın Müslümanlarca daha iyi anlaşılmasını savunurken, son tahlilde ibadet dilinin Arapça metinlerle yapılması gerektiğini ve - özellikle Cumhuriyet sonrası gündeme gelen- Türkçeleştirilmiş bir şekilde Kur'an'ın tercümesinin okunmasına da şiddetle karşı durmuştur.³³

Sebîlür-Reşâd, "Tefsir ve Hadis"e ait köşelerinde İslam dininin zararlı te-sirlerden arındırılması ve İslâmiyet'in asıl köklerine dönülmesi meselesine de geniş yer ayırmıştır.³⁴ Dergi, Müslümanların günlük hayatları ile ilgili bilgiler ihtiva eden ünlü ve önemli kütüphanelerdeki Kur'an tefsirlerinin yeniden basılmasını teklif etmiştir. Bu tefsirler özellikle bilim, teknik ve sosyal meseleler üzerinde değerlendirmeleri ihtiva etmelidir. Derginin reform talepleri, bilhassa medrese ve tarikatlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Dergiye göre aklın ve ilmin ışığında öğrencilerine İslamı anlatacak aydın ilahiyatçıların yetiştirilmesi gerekir.³⁵

C. DERGİ ÜZERİNDE YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Sırât-ı Müstakîm ve daha sonradan aldığı yeni adıyla *Sebîlu'r-Reşâd* dergisinde tefsir alanına dair yapılmış iki çalışma bugün elimizde yer almaktadır.

Bunlardan ilki, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş'ün danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'na bağlı olarak Suvat Mertoğlu tarafından 2001 yılında yapılmış olan "*Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı (Sırât-ı Müstakîm/Sebîlürreşâd Dergisi: 1908-1914)*" isimli doktora çalışmasıdır. Çalışma, giriş, üç bölüm ve sonuçtan meydana gelmiş olup I-XIII+541 sayfadan oluşmaktadır. Yazar bu çalışmasını, *Sırât-ı Müstakîm* adıyla 1908-1914 yılları arasında yayımlanan derginin ilk 12 cildiyle sınırlı tutmuştur. Bilindiği gibi bu dönem, çok farklı meselerin tartışılmasına elveren bir zaman dilimi iken, 1914 yılında I. Dünya Savaşının başlamasıyla fikirsel ortam, ortaya çıkan seferberlik halinin nezaketiyle farklı zeminlere kaymış, Kur'an tefsirindeki arayışlar, cihat vs gibi belli alanlara odaklanmıştır. Dolayısıyla savaş öncesi zamanı, dönemin fotoğrafını

³² Konu hakkında bir yazı için bkz. Ahmet Hamdi Aksekili, "**Diyanet Reisi'nin Beyenâtı: Kur'an Latin Harfleriyle Yazılamaz**" *Sebîlürreşâd*, XVIII/456-7-8-462-463, 1336, s. 160-3; 171-4; 187-9; 232-5; 245-8.

³³ Bkz. Ebib, Eşref, "**Dinsizliği Siyasete Alet Yapanlar**", *Sebîlürreşâd*, II/31, sh. 82-84; Edip, Eşref, **Hakk'a Arka Çevirenlerin Akıbeti**, *Sebîlürreşâd*, IV/78, SH. 37, Mayıs, 1950; Ogan, M. Raif, "**Kur'an Tercümesi Kur'an'ın Yerini Alabilir mi?**" *Sebîlürreşâd*, II/32, sh. 110-112, Şubat, 1949; Ayrıca dönemin konu hakkında tartışmalarının geniş ayrıntısı için bkz. Cündioğlu, Dücâne, **Bir Siyasî Proje Olarak Türkçe (Türkçe Namaz)**, İbâdet I. Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 25, 26,

³⁴ Kara, **Türkiyede İslamcılık Düşüncesi**, I. XVI.

³⁵ Çebi, bu kanaati Debus'un eserinden(sayfa:11-112) naklen aktarmaktadır. Bkz. S. 240

vermede, yazar, yeterli ve elverişli bir süreç olarak görmüştür.³⁶ Bunu yaparken "tefsîr-i şerif" başlıklı Manastırlı İsmâil Hakkı ve Bereketzâde İsmail Hakkı'nın "*Envâr-ı Kur'ân*" başlıklı serisinde geçen Kur'anî içeriğe sahip yazıları dışında, "Tefsîr-i Şerif" başlığı taşısın veya taşımasın doğrudan veya dolaylı olarak tefsirle ilgili görülebilecek diğer metinlerin satır aralarından hareketle³⁷ dönemin tefsir anlayışı sunmaya çalışmıştır.

Diğer çalışma ise 1996 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde yayımlanan, Yrd. Doç. Dr. Davud Aydın tarafından kaleme alınmış, "*Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd Mecmualarında Çıkan Tefsirle İlgili Yazılar*" başlıklı bir çalışmadır.³⁸

Aydın'ın çalışması, yaklaşık 29 sayfadan meydana gelmiştir. Çalışmada, dergi hakkında genel bilgiler verilmiş, derginin amacı, yazar kadrosu ve tefsirle alakalı olarak dergide ele alınan konularla alakalı da, (a) Âyet ve sûre tefsirleri, (b) Kur'an tercümesiyle ilgili yazılar, (c) Kur'an'ın i'câzıyla ilgili yazılar, (d) Ulûm-u Kur'ân'a dair yazılar, (e) Kur'an-ı Kerim ile ilgili müteferrik konular, şeklinde tasnif ettiği başlıkları tek tek ele alarak bunlar hakkında özet bilgilendirmeler yapmıştır. Çalışma, 1925 senesine kadarlık süreç içinde yayınlanan dergi makaleleriyle sınırlı tutulmuştur.³⁹

Dergi üzerinde direkt tefsirle alakası olmasada, derginin genel dünya görüşünü ve olayları tahlil mantığını veren çalışmalardan olarak, Esther Debus isimli batılı bir araştırmacının "*Sebîlü'r-Reşâd Atatürk Dönemi Öncesi ve Sonrasının İslamcı Muhalefeti Hakkında Mukayeseli Bir Araştırma*" isimli araştırmasını⁴⁰; Adem Gül'ün *Sebîlürreşad (Sırât-ı Müstakîm) Dergisi'ne göre Batılılaşma Problemi* doktora çalışmasını ve Gülnür Anbar'ın *Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd Dergileri Ekseninde Din-Devlet-Siyaset Tartışmaları*, mastır tezini de burada anmak gerekir.

³⁶ Mertoğlu, Suvat, a.g.t., s. 10.

³⁷ Mertoğlu, Suvat, a.g.t. s. 14.

³⁸ Bkz. 1996 sayı: 1 sayfa: 27-51

³⁹ Aydın, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.e, s. 29 vd.

⁴⁰ Çalışmanın özgün adı: Esther Debus'un "*Sebîlürreşad: Eien vergleiche de untersuchung zur islamischen Opposition der vorund nachkernalisten frai /Sebîlürreşad: Atatürk Dönemi Öncesi ve Sonrasının İslamcı Muhalefeti Hakkında Mukayeseli Bir Araştırma*" olup, 1998 yılında Almanya merkezli, İsviçre, Amerika ve Fransa'da şubeleri bulunan uluslararası kimliğe sahip Peter Lang yayınevi tarafından, 320 sayfalık bir hacimde, "Tarih ve Yardımcı İlimleri" adlı üç numarlı serininin 456'ncı kitabı olarak basılmıştır. Bkz. Çebi, Murat Sadullah, "*Sebîlü'r-Reşâd: Türkiye'de İslamcı Muhalefetin Sözcülüğünü yapmış Bir Dergi*", s. 231.

Davud Aydüz'ün çalışmasında 1925 yılına kadar yayımlanan dergideki Tefsir yazıları dikkate alınmışken⁴¹ Suvat Mertoğlu'nun Doktora tezinde ise derginin 1908-1914 yılları arasında yayımlanmış ilk on iki cildi esas alınmıştır.⁴²

Suvat Mertoğlu'nun çalışması, emek mahsûlu ciddi bir çalışma olsa da derginin belirli bir dönemini ele almıştır. Davut Aydüz'ün çalışması ise, yine 1925 yılına kadar çıkan yazıları ve yazarları tanıtan genel bir değerlendirmedir. Bizim çalışmamız ise, her iki çalışmayı tamamlayıcı mahiyette derginin ilk çıkışından itibaren yayımlanan tüm sayılarda neşredilmiş Kur'an içerikli yazıları bir arada görmeyi; konu ile ilgilenen araştırmacılara yardımcı bir kaynak olması düşünceyle sunmaktan ibarettir.

Biz ise bu çalışmamızda, Abdullah Ceyhan'ın Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında çıkan "*Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlu'r-Reşâd Mecmuaları Fihristi*"⁴³ isimli eserini de dikkate alarak, *Sebîlu'r-Reşâd* ve *Sırât-ı Müstakîm* dergilerinde, ilk çıktığı andan, isim değiştirme ve verilen aralarla birlikte 60'lı yıllara kadar devam eden tüm yayın süreci çerçevesinde, Kur'an ve Tefsirle alakalı yazıları bir araya getirmek istedik.

D. DERGİNİN TEFSİR İLMİ BAKIMINDAN DEĞERİ

Sebîlu'r-Reşâd-Sırât-ı Müstakîm adlı dergi(ler)de tefsirle alakalı çalışmalara ait tabloları sunmadan önce, son dönem Osmanlı ilim geleneğinde tefsire ait önemli malzemeleri ihtiva eden bu çalışmalar hakkında kısa bir değerlendirmede bulunmak yerinde olacaktır.⁴⁴

Bilindiği gibi Osmanlı Devletinin II. Meşrutiyet dönemi, çelişkili bir şekilde, bir yandan anî siyasî değişimler neticesinde istikrarlı, muhkem ilmî ve fikrî çalışmalara müsait olmayan, acil sorunların, günübürlük çözümlerin kendisini dayattığı bir kargaşa zamanı, ama diğer yandan da fikrî ve siyasî tarihimiz içerisinde yeni arayışların, hararetli fikir tartışmalarının cereyan ettiği, kendisinden sonra gelen Cumhuriyet döneminin mayalandığı, esaslarının belirginleşmeye başladığı da münbit bir dönemdir.⁴⁵

Siyaset ve düşünce tarihimiz açısından olduğu kadar modern Kur'an tefsiri açısından da zengin bir birikime sahip olan bu dönemde, *Sebîlu'r-Reşâd* ve eski adıyla *Sırât-ı Müstakîm* dergisi vasıtasıyla devrin önde gelen şahsiyetleri, yazdık-

⁴¹ Aydüz, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.e, s. 29.

⁴² Mertoğlu, Suvat, a.g.t. s. Önsöz, XIV.

⁴³ Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

⁴⁴ Bu başlığı ele alırken Dr. Suvat Mertoğlu'nun çalışmasından yoğun bir şekilde istifade ettiğimizi itiraf edelim.

⁴⁵ Konu hakkında genel bir değerlendirme için bkz. Kara, *Türkiyede İslamcılık Düşüncesi*, XVIII-XXVI.

ları makâle ve denemelerle, gündemi ve ilmî havayı diri tutmayı ve toplumu bilinçlendirmeyi gerçekleştirebilmişlerdir.

Bu bilinçlendirme süreci çerçevesinde, her dönemde yaygın olarak bulunan kavram kargaşasının ıslâhı bağlamında, *sünnetü'llah*, *fitrat*, *kaza*, *kader*, *tevekkül*, *atâlet* ve *ye's* gibi zamanla dejenere olmuş İslâmî kavramlar ve buna dair yanlış algılamalar düzeltilmeye çalışılmış, Osmanlı'nın dağılma ve çözülme sürecinin de yaşandığı bu zamanda, birlik ve beraberliğe işaret eden âyet ve hadisler, birlik/ittihâd, eşitlik/müsâvat, ayrılık/tefrika ve gruplar/firkalar konusunda yazılar yayımlanmıştır.⁴⁶

Bilindiği gibi batı, son birkaç yüz yıl boyunca dinî, felsefî, askerî ve bilimsel alanlarda büyük dönüşümler ve hamleler yaşamıştır. Edindikleri bu birikim vesilesiyle, dünyanın diğer yerlerini hakimiyetleri ve kontrolleri altına almaları fazla uzun sürmemiştir. Bu çerçevede batı, sömürgecilik yoluyla bir çok ülkeye el atmış ve bu ülkeleri kültürel ve zihinsel açılardan kendi(leri)ne dönüştürme yoluna ya doğrudan ya da dolaylı yollarla başvurmaktan geri kalmamıştır.

Yaşanan bu süreçte, İslâm dünyası da, mimârîden sanata, eğitimden hukûka kadar, hayatın bütün alanlarında, batı medeniyet ve kültürünün değerleri ve de öncelikleri doğrultusunda bir dönüşüme ayak uydurmaya başlamıştır. Kuşkusuz bu dönüşümden, İslâmî düşünce ve İslâmî ilimler de nasibîni almıştır. Söz konusu dönüşüm, sadece felsefî ve epistemolojik anlamda batılı kriterlerin esas alınması değil, aynı zamanda Müslümanların gündemini nelerin belirleyeceği ve önceliğe sahip olacağına ortaya konulması noktasında da yaşanmıştır. İlk anlamdaki dönüşüm İslâm dünyasınının daha ziyade batılı bir kafa yapısına sahip elitlerinde görülmekte iken, ikinci anlamda öncelik ve vurgu kayması, Müslüman alim ve aydınlarında da görülmekte, bu kimseler reaksiyoner tavırlar sergileyerek kendilerine dayatılan gündemler etrafında yoğunlaşmaktadır. Söz konusu gündemler, bir süre sonra kendi çözümlerini de dayatmaya, bu şekilde bir fikrî ve zihnî dönüşümü gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Modern tefsir alanında meydana gelen gelişmelerin bir kısmı, birinci türden etkilenmeler şeklinde olmuş, Hindistan ve Mısır'daki bazı örneklerde görüldüğü gibi Kur'an âyetlerinin modern hayat tarzı ile uzlaştırılmaları yolunda zorlamalara girişilmiştir. Batılı anlamda rasyonalist, pozitivist ve hümanist güdülerle hareket edilerek, Kur'an'ın modern değerlerle uyumsuz görünen unsurları(gayp alemine ait hakikatler ya da kölelik, çekeşlilik vs. gibi sosyal ve hukukî müesses-

⁴⁶ Konu hakkında sayın Kara'nın üç ciltlik çalışmasında, Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, Şeyhulislam Musa Kazım, Said Halim Paşa, Ferid Kam, Mehmet Ali Ayni, İsmail Hakkı İzmirli, Ahmet Hamdi Akseki Şeyhulislam Mustafa Sabri gib bir çok şahsiyete ait konu hakkında önemli bilgileri ve örnek metinleri ihtiva etmektedir. Bkz. **Türkiyede İslamcılık Düşüncesi**, I-III isimli eseri.

ler) ya reddedilmiş ya tevil edilerek ya da önemsizleştirilerek bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Neticede batılı değerler mikyas alınmış ve Kur'an, o ölçüye göre değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda modern tefsir konusunda Osmanlı alim ve aydınlarının kendisinden en çok etkilendiği şaysiyetlerden biri olarak Muhammed Abduh(d.1848-ö.1905), Kur'an tefsirinde gereksiz ilmî detaylardan kaçınılmasını isteyerek, akli esas almak ve geçmiş müfessirlerin görüşlerinden olabildiğince bağımsızlaştırmak suretiyle doğrudan âyetler üzerinde düşünülmesini tavsiye etmiştir. O, âyetlerin genel anlamlar ihtiva ettiği anlamlar noktasında ısrarlı durarak, Müslümanların siyasî ve ictimaî durumlarıyla âyetler arasındaki sıkı ilişkilere dikkat çekmiştir. Pratik endişelerin ve ictimaî mülâhazaların önemli bir yere sahip olduğu bu anlayışta, Kur'an tefsiri esasen, dinî ve ictimaî ıslahata dair düşüncelerin serdedildiği bir platform mahiyetindedir.⁴⁷ O'na göre, akli kullanarak taklit hastalığından kurtulmanın tek yolu, geçmişlerin donuk fikirlerine saplanmaktan geçmektedir. İslamiyetin akılcı bir din olduğunu savunan Abduh, günümüzde yaşanan problemlere çözüm amacıyla yeni kanunlar konulması, âyetlerin daha farklı yorumlanması gerekmektedir.⁴⁸

Abduh'un takip ettiği tefsir metodunda, öne çıkan ilkelerden olarak, *sûrelerin uyumlu bir bütün olarak kabul edilmesi, Kur'an'ın umûmiliği ve şümüllü olarak değerlendirilmesi, Kur'an'ın, teşrîin ilk kaynağı olması, taklitle mücadele edilmesi, araştırma ve istinbatta bilimsel metodun kullanılması, âyetlerin anlaşılmasında aklın hakem kalınması, Kur'anda müphem geçen hususların ızahından kaçınılması, rivâyet tefsirlerinden alıntı yaparken bu hususta dikkatli davranılması ve İsrailayattan uzak durulması ve Kur'an hidâyetine dayalı olarak ictimâî hayatın tanzim edilmesi*⁴⁹ en temel niteliklerdendir..

Bu dönemde Abduh'un düşüncelerinin önde gelen savunucularından birisi, derginin başyazarı Mehmet Akif olacaktır. O, yazdığı tefsir makalelerinde, âyetleri tefsir ederken yeri geldikçe, sosyal hastalıklara şifa olabilecek hususlara muhakkak temas etmiş, okuyucuya bu hastalıklardan kurtulma yollarını ve ilacını

⁴⁷ İctimâî ve Edebî tefsir hakkında bkz. Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 311-319; Turgut, *Tefsir Usûlü*, s. 307-310; Ayduz, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.d, s. 31; Mertoğlu, Suvat, a.g.t., s. 2

⁴⁸ Ak, Rûkiye, *Dört Mezheple Mukayeseli Olarak Muhammed Abduh'a Göre Kur'an'ın Kadınlarla İlgili Hükümleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Tez Danış. Prof. Dr. Ahmet Yaman) T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Konya, 2006, s. 1.

⁴⁹ Şehhâte, Abdullah Muhmûd, *Menhecü'l-İmam Muhammed Abduh fî tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim Câmiatü'l-Kahire*, Mısır, 1984. s. 33 vd; Ayduz, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.d, s. 30-1.

direkt Kur'ân'dan alarak göstermeye çalışmıştır.⁵⁰ “İctimâî tefsir” olarak nitelenen bu tefsir metodu, belki Mısır'dan sonra ülkemize Mehmet Akif'le girmiş denebilir.⁵¹ Akif kadar olmasa da Mısır kaynaklı fikirlerin diğer taşıyıcıları olarak, Aksekili Ahmet Hamdi ve Bereketzâde İsmâil Hakkı'yı da burada unutmamak gerekir.⁵²

Son dönem Osmanlı aydınlarının Kur'ân'ı yorumlama ve âyetleri ele alış tarzları görmek açısından bir fotoğraf çekmek gerekirse şunlar sıralanabilir:

Sırât-ı Müstakîm/Sebîlu'r-Reşâd dergisindeki yazarların Kur'an âyetlerini ele alış tarzlarına baktığımızda en öne çıkan hususiyetlerinden birisi, *seçmeci* oluşudur. Modern Osmanlı tefsir anlayışının büyük ölçüde aktüel gelişmeler ve bunların dayattığı acil çözüm arayışları ışığında belirlendiğini gösteren en önemli gösterge, bizzat Kur'ân'a yaklaşımda, nasların kullanım ve tefsir edilmesinde seçmeci bir tavrın sergilenmesidir. Bu dönemde Kur'ân âyetleri, toplumda sahip oldukları fonksiyonellik yönünden ele alınmış ve belli âyetler sık sık kullanılırken, Kur'an'ın büyük bir bölümü, ilgi alanının dışında tutulmuştur. Nitekim Suvat Mertoğlunun çalışmasında ifade ettiğine göre, derginin ilk on iki cildinde 1694 âyetin kullanılmasına mukabil, Kur'ân'ın 4541 âyetine yer verilmemiştir. Bir başka ifade ile, derginin çıkmaya başladığı andan itibaren ilk altı yıllık dönemde, Kur'ân-ı Kerim'in sadece üçte birlik bir kısmı dikkate alınabilmiştir.⁵³ Bu duruma dair bir tablo yapan araştırmacı, en fazla kullanılan âyetleri ve kaç kez kullanıldıklarını göstererek, dönemin tefsire yaklaşımını ortaya koymaya çalışmıştır. Buradan, son Osmanlı aydınlarının yaşadığı süreçte ilginin hangi noktalarda odaklaştığını, Kur'an tefsirinin ne tür meselelerle meşgul olduğunu açıkça izlemek mümkündür.⁵⁴

Bunu biraz daha açmak gerekirse, âyetlerin kullanım oranları çerçevesinde, itihâdın, din kardeşliğin önemi ve gerekliliği ile tefrikanın ve onun en önemli tezahür şekli olarak görülen kavmiyetçiliğin zararlarını temellendirme bağlamında Âl-i İmrân 3/159. âyeti 56 kez, Hücurât 49/10. âyeti ise 48 kez kullanılmıştır. Bu iki âyetten sonra en fazla işlenen âyet ise, cihadın temel bir unsuru olarak ve de

⁵⁰ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, “Mehmet Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri ve Mev'ıza ve Hutbeleri” DİB yayınları, Ankara, 1992. Akifte Abduh'a olan temayül ve yönelişin izleri için bkz. Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, I. XXV.

⁵¹ Aydıüz, Davut, Aydıüz, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.d, s. 30-31. Akif'in dergide yayınlamış olan tercümelelerinin sayısının 268 olduğu söylenir. Bunlar arasında Abduh'a yer verdiği yazılar, 1908 ile 1911 yılları arasındaki ilk üç ciltte toplanmıştır. (Bkz. M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 119-20)

⁵² Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 25-6.

⁵³ Aslında bu durum gâyet tabiidir. Çünkü savaş ve çalkantının yaşandığı bir zaman diliminde konjektür tüm Kur'ân'ı ele almayı değil, gündeme uygun bir seçiciliği gerektirmektedir.

⁵⁴ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 536.

ancak kapsam alanı oldukça genişletilmiş bir kuvvet arayışını ifade eden i'dâd-ı kuvvet(düşmana karşı kuvvet hazırlama)bağlamında kullanılmıştır. ⁵⁵ Bu üç âyet dışında, en sık kullanılan âyet öbekleri ise şu şekildedir. Hücurât 49/13, Enfal 8/46, Maide5/2, Nisa 4/59(*ittihâd ve din kardeşliğinin önemi, tefrikanın kötülüğü* bağlamında); Necm 53/39(sa'y/çalışma bağlamında); Haşr 59/2(*tefekür* bağlamında); Ra'd13/11, Ahzab 33/23, Fetih 48/23 (*sünnetullah* bağlamında); Muhammed 47/7, Bakara 2/194, Saf 61/13, Tevbe 9/4 (*Allah yolunda çalışma, cihad, i'dâd-ı kuvvet=düşmana karşı hazırlık* bağlamında); Nisa 4/58, Mümtehine 60/8, Mâide 5/82, Hücurât 49/13/8 (bazı yerlerde), Bakara 2/83(*İnsanlarla iyi geçinmek ve Müslümanlarla gayri Müslim Osmanlı vatandaşlarının müsâvâtı* bağlamında); Âl-i İmrân 3/159, Şûrâ 42/38(*şûrâ, meşveret, meşrûtiyet* bağlamında); Rûm 30/30 (*fitrat* bağlamında); Bakara 2/164, İsrâ 17/36, Şûrâ 42/29 , İnsân 76/1 (*bilimsel tefsir ve ilme teşvik* bağlamında); Zümer 39/53, İnşirah 94/6 (*ye's eleştirisi* bağlamında)⁵⁶ kullanılmıştır.

Osmanlı son dönemi tefsir anlayışının karakteristik bir diğer özelliği ise, Kur'an tefsirinde bizatihi Kur'an'ın anlamını ortaya koymaktan ziyade, onun belli somut, aktüel hadiselerle irtibatının kurulmasına ağırlık verilmesi temayülüdür. Bu durum bir kısım sorunları ve bu sorunlarla ilgili çözüm getirecek nasları seçmeyi beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede yaşanan aktüel sorunlar tartışılırken, "âyetlerin güncelleştirilmesi" şeklinde adlandırılabilir bir ameliye ile sık sık karşılaşılmış, birtakım âyetler, muhtevaları ile ilgili görülen somut olaylar üzerine birebir tatbik edilmiştir. Dönemin entelektüel şahsiyetlerini Kur'an'a yönelten en önemli etken, -belki- Kur'an'a dönüş hareketi çerçevesinde Kur'an merkezli bir ıslah projesinin devreye sokulmasının arzu edilmesi ve ileri sürülen fikirlerin itibar görebilmeleri için Kur'an'a tasdik ettirme zorunluluğunun duyulmasıdır.⁵⁷

Derginin tefsir konusundaki hedef ve amaçlarını ilk sayılarında ortaya koyan Mehmet Âkif, genel ilkeler çerçevesinde şunları söylemektedir:

1. *Ulûm ve fûnûna, tarihe, hayat-ı ictimaiye ve maîşetimize temas eden bazı âyât-ı celîle mevzu-ı bahis edilerek dirâyeten ve rivâyeten mütalaa edilecek ve diğer lisanlarca bu yolda yazılan âsâr-ı tefsiriyyenin mühim görünen ve nikat-ı ma'rûzaya tevafuk eden yerleri tercüme olunacaktır. İ'rab ve binâdan, tahlîlât-ı nahviyeden bahsetmek için mecmuamızın hacmi müsait bulunmadığından yazılacak makalelerde mümkün mertebe ulûmi arabîyyenin nazriyatından sarfa-ı nazar ile netâyic-i ameliye üzerinde i'mal-i fikr edilecektir. Hangi vesâit-i*

⁵⁵ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 537.

⁵⁶ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 537

⁵⁷ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 9.

ilmiye ile olursa olsun, ibtidâ, nazm-ı celîlden anlaşılın meânî-i münîfe yazılarak ibâre ve işâretinin delâlete iktizâsının irâdâtı belîgânesine istinâden zaman ve zeminin icâbâtına göre ahvâl-i umûmiye-i islamiye hakkında fikir ve mütalalar yürütülecektir.

2. Mesâliki tefsîriye ve bu babda yazılacak âsâr ve müellefât, ilm-i tefsîrin aksamı ve tarihi, müfessirîn-i kirâmın tercümleri ve tarz-ı tefsir ve meslekleri hakkında tedkikat ve tetebbuât icra edilecektir.

3. Zamanımızda tefsîr-i şerîf tahsîlinin hayli tedennî etmiş olduğu malumdur. Adeta Kur'ân-ı Kerîm'i bilmek, anlamak ehemmiyetsizdir, faidesiz bir iş gibi telakkî olunmağa başlamıştır. Ortada Kur'an-ı Kerim artık anlaşılmiş, hâşâ daha bilinecek bir yeri kalmamış gibi bir zehâb-ı bâtil türemiştir. Bir mantık kitabı ile senelerce uğraşıldığı halde talebe-i ulûmun Celâleyn malumâtı kadar olsun tefsirden bîbahre oluşu şüphesiz pek büyük bir kusurdur.

İşte bütün şu mülahazalardan dolayı mecmuamız mümkün mertebe tefsîr-i şerîf ilminin ihyasına çalışacak, mekteb ve medreselerimizde tedris edilmesine terğib etmekten hâlî kalmayacak, bu babda ayrıca makaleler neşr edecektir. Bilhassa bütün mekteplerimizde, medreselerimizde tefsîr-i şerîf dersleri ve usûl-i tedrisleri hakkında tenkidler yazılacak, talebenin bu babda her türlü haklı şikâyetleri enzâr-ı âmmeye arz edecektir. Vallâhu hüve'l-Müsteân⁵⁸

Bu ilkeler doğrultusunda hareket eden dergide, seleften itibaren nakledilen tefsir malzemelerine karşı tümünden inkar ve eleştiride bulunmak ve de onlardan nakiller aktarma yerine, gündeme dair doğrudan Kur'ân'dan ilham alarak yeni yorumlar ve çözümler bulunmasının istendiği anlaşılmaktadır.

Ne varki dergide tefsir usûlü ya da tefsir kitapları ile mevcut birikiminin, modern bir tarzda bir tefsirin önünde, bertaraf edilmesi gereken bir mania şeklinde görüldüğünü hisas edecek bazı ifadeler de bulunmuştur. Bu kabilden ifadelerden birisi, muhtevası yeniden tanzim edilen ve *Sebîlu'r-Reşâd* adını alan dergide, tefsir kısmının yönetimini - bunun için gerekli usûl ve kaidelerle fazlaca uğraşmadığı için- kabul etmek istemeyen Mehmet Akif'e derginin yazar kadrosundan başka bir ismin, Kazanlı Halim Sabit'in (v. 1946) söylediği şu sözlerde yer almaktadır: "...Daha iyi ya! Biz de öyle istiyoruz. Kavâid ve nakliyyattan ziyade doğrudan doğruya Kur'ân'dan anladığınızı, duyduğumu yazınız. Âyetlerin size ilhamları, bizce en mükemmel tefsirdir."⁵⁹ Derginin yazı kadrosundan başka bir Rusyalı Müslüman yazar olan Alimcan el-İdrisi'nin Kelamullah yerine Beydâvî tefsirinin, hadis yerine Kastalânî'nin ibare tahlilleri ile uğraşılması durumunda, bu ilimler-

⁵⁸ Mehmet Akif, "*Tefsîr-i Şerîf*", Sırât-ı Müstakîm, I-VIII/1-183, S. 5, 19 r. Evvel 330/24 Şubat 327.

⁵⁹ Eşref Edip, Mehmet Akif, s. 27-28.

den arzu edilen amacın gerçekleşmeyeceğini söylemesi,⁶⁰ keza el-Mağribî imzasıyla yayımlanan bir yazıda, tefsir ve hadisi, bu ilimlere ait şerh ve haşiyelerle okuyarak geçmiş alimlerin görüşlerine bağlanmanın, bu şekilde bağımsız düşünmemenin “en büyük müsîbet” şeklinde tavsif edilmesi, bazı dergi yazarlarının klasik birikime mesafeli yaklaştığını ve daha “serbest” tarzda bir tefsir anlayışına sahip olduklarını göstermektedir.⁶¹ Ancak klasik birikime karşı az önce zikredilen radikal olarak nitelendirilebilecek bu tür çıkışların yanında, dergi yazarlarının yaklaşımının genel olarak müsîbet olduğu söylenebilir.⁶²

Dergi yazılarında klasik kaynakları kullanma hususunda Osmanlı ilim geleneğine uyulduğu görülmektedir. Ancak dergide ele aldıkları âyetleri işlerken, klasik kaynakları kullanma hususunda öne çıkan şaysiyetlerin başında Bereketzâde İsmâil(v. 1918) ve Manastırlı İsmâil Hakkı(ö. 1912) gelir. Tefsir malzemesi açısından en fazla kendisine başvurulmuş yazar ise Beydâvî'nin (ö. 685) *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl* isimli meşhur eseridir. Bundan sonra Fahrettin Râzî'nin (v. 606) *et-Tefsîru'l-Kebîr'i*; Ebu's-Suûd'un(ö.982) *İrşâdu'l-akli's-selîm'i*, Zemahşerî'nin(ö. 982) *el-Keşşâf'ı*, Şeyhzâde Muhyiddîn'in (ö. 951) Beydavî'nin tefsiri üzerinde yazdığı *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Kâdı Beydâvî'si* ve bunlar kadar yoğun olarak olmasa da Âlûsî'nin (ö. 1854) *Rûhu'l-meânî'si*, İbn Cerîr et-Taberî'nin(ö. 310), *Câmiu'l-Beyân'ı*, İbn Kesir'in(ö.774) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm'i*, Celaledîn Mahallî'nin (ö. 864) *Tefsîr'i* kullanılan kaynaklar arasında olmuştur. Bu kaynaklar kadar yoğun olmamakla beraber İsmail Hakkı Bursevî'nin (ö.1137) *Rûhu'l-Beyân'ı*, Hâzin'in (v. 741) *Lübâbu't-Te'vîl'i* - bilhassa Bereketzâde'nin “*Envâr-ı Kur'ân*” başlıklı yazı serisinde kullanılan kaynaklar arasındadır.⁶³

Ancak bu kaynaklara kimi zaman eleştiri de getirilmiştir. Bu bağlamda, yukarıda zikredilen tefsir kaynaklarında kimi zaman yer alan İsrailiyyat türü bir takım uydurma ve zayıf haberler nedeniyle bu tefsirleri eleştiren, Mısırlı alimlerden Reşit Rıza ve Muhammed Abduh gibi yazarların eserlerine ve makalelerine yer verildiği de olmuştur.⁶⁴

Klasik tefsir kaynaklarına eleştirinin gerekçelerinden birisi de müfessirlerin âyetlerin tefsirinde, bazen kendi zamanlarındaki ilmî nazariyelere bağlı kalarak âyetlere yanlış anlamlar yüklemelerinden dolayı olmuştur.

⁶⁰ Alimcan el-İdrisi, “İslah-ı Medâris Hakkında”, S.M. V/123, S. 311, 11 Muharrem/30 Kanûn-u Evvel, 326.

⁶¹ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 16

⁶² Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 16

⁶³ Geniş bilgi için bkz. Mertoğlu, a.g.t. s. 17

⁶⁴ Bu daha çok Şair Mehmet Akif de görmekteyiz.

Eleştirinin bir diğer nedeni de, müteşâbih konusunda bazı müfessirlerin çok fazla yorumla gitmiş olmalarındandır. Bu hususta dergi yazarlarının bir kısmı, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza gibi çağdaş Mısır alimlerinin müteşâbih âyetlerle alakalı makale ve çalışmalarına yer vererek tıpkı bu alimler gibi konu hakkında selefi bir tutum sergilemişlerdir. Bilindiği gibi teşâbüh konusunda selefi tavır, ilgili âyetler üzerinde fazla yorum yapmamayı, bu tür âyetlerin te'vilini ve keyfiyetini Allah'a havale etmeyi gerektirmektedir.⁶⁵

Sırât-ı Müstakîm/Sebîlurreşad dergisinde klasik tefsir kaynaklarına eleştiri getirilmiş olsa da bu kaynaklara belli amaçlar için başvurudan geri de kalınmamıştır. Dergi yazarları bu kaynaklara, daha ziyade lugat açıklamaları ve âyetlerin sebab-i nüzûlleri hakkında bilgi vermek amacıyla müracaat etmişler, bunlar dışında, nadiren kiraât, yahut fikhî ve kelamî meseleler hakkında delillendirme ihtiyacı olduğunda yönelmişlerdir. Teknik olarak nitelendirilebilecek bu tür bilgilerin yanı sıra, bilimsel tefsir vs. konularında, o yazıda dile getirilen görüş ve tutumları destekleyen bazı bilgiler de –seçmecî bir yaklaşımla– bu kaynaklardan iktibas edilerek dergi yazarları tarafından kullanılmıştır.⁶⁶

Dergide genelde kullanılan tek bir Tefsir Usûlü kitabı vardır. O da Suyûtî'nin *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an* isimli eseridir. Ancak kimi zaman bunun dışında başka kaynaklara da göndermelerin olduğu anlaşılmaktadır. Tefsir Usûlü konuları açısından Abdülazîz b. Halil Çâviş(1876-1926)'in "*Tefsîru Esrârî'l-Kur'an*" başlıklı yazı dizisinin baş tarafında yer alan "*Kur'an-ı Kerîm'in Nüzûlü Keyfiyeti, Kur'ân-ı Kerîm'in Yazılması ve Ezberlenmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in Yedi Harf Üzere Nüzûlü, Kur'ân-ı Kerîm'in Maksat ve Gayesi, Kur'ân-ı Kerîm'in Ahkâmı ve Bunların Hikmetleri, Kur'ân-ı Kerîm'in Üslûb ve İbareleri, Âyet ve Sûreler Arasındaki Tenâsüb, Muhkem ve Müteşâbih ve Te'vil, Nesih Bahsi*" başlıklı yazıları⁶⁷ burada özellikle vurgulanmalıdır.⁶⁸

Önceki sayfalarda da kısmen ifade edildiği üzere, *Sırât-ı Müstakîm/Sebîlur-Reşad* dergisindeki tefsir yazılarında, Kur'an'ın bütünü değil, o devrin gündemde olan konularının belirlediği bir yoğunlaşma söz konusudur. Çözüm bekleyen acil sorunlar, siyasî ve ictimâî ağırlıklı olduğu için, Kur'an'ın bu

⁶⁵ Geniş bilgi için bkz. Zerkeşi, Bedruddin, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'an*, el-Mektebetul-Asriyye, ts. Beyrut, ts. 71- vd. Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1983, s. 129; Demirci, Mühsin, *Kur'an'ın Müteşâbihleri Üzerine*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 128 vd.; Turgut, Ali, *Tefsir Usûlü ve Kaynakları*, İFAV, İstanbul, 1991, s.149.

⁶⁶ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, s. 20

⁶⁷ Abdülaziz Çâviş'in *Esrârul-Kur'ân* isimli bu eseri hicrî 1331 yılında İstanbul'da bir cilt olarak yayımlanmıştır. Ayrıca bu eser Muhammed Eroğlu tarafından doçentlik çalışması olarak üzerinde de çalışılmıştır.

⁶⁸ Aydın, Davut, *Tefsirle İlgili Yazılar*, a.g.d, s. 37 vd.

tür sorunlarla ilgili görülen âyetleri ön plana çıkmış, mevcut soruların tahlili ve çözüm yolları konusunda pratik yönleri ağır basan bir tefsir tarzı gündeme gelmiştir Yaşanan en temel sorun, devletin çöküşü ve genel anlamda müslümanların geriliği olarak kabul edildiği için, devletin inkırazına mani olacak tedbirlerle ilgili konular (*ittihad, tefrika uhuvvet, kavmiyet, müsâvat, cihâd, şûrâ*) ve Müslümanları gerilikten kurtarıp terakkî ettirecek çözümleri ifade eden *sa'y, tefekkür* ve *ilme teşvik, sünnetullah* gibi hususlar, Kur'an tefsirinin muhteva ve istikamet bakımından çerçevesini belirlemiştir.⁶⁹

Dergideki tefsir yazılarında, Kur'an'ın o dönemin sorunlarının tahlil ve çözümü noktasında ilgili ve elverişli görülen kısımları bir şekilde ön plana çıkarıldığı gibi, bu sorunlarla ilgili olmadığı düşünülen ya da o günün şartlarında gündeme getirilmesi uygun görülmeyen ve aslında Kur'an'ın en temel konularını oluşturan kısımları da (mesela imana, ibadetlere, muamelâta, ve ukubâta, cennet ve cehennem ahvali, melek, cin ve şeytan gibi gayb alemine ilişkin konulara temas eden âyetler) ihmal edilmiş, en azından geri plana itilmiştir.

Osmanlı'da *Sırât-ı Müstakîm/Sebîlürreşad* dergisi eksenli modern tefsir anlayışı, temel ilgiler ve üslup noktasında Mısır'dan belli etkiler taşısa da ithal ettiği üslupları kendi muhtevaları ve öncelikleri ile dolduran, bu itibarla da yerliliği ve orjinallliği⁷⁰ tartışma götürmeyen bir emek ve çabanın ürünü olarak görmemek insafsızlık olacaktır. Bu gerçek, karşılaşılan sorunların çözümü konusunda, Kur'an'dan aldıkları ilhamla etrafdaki gidişata duyarsız kalmayan yazarların ilginç ve zengin yorumlarının yer aldığı derginin sayfalarını karıştırmakla rahatlıkla anlaşılacaktır.

Bu kısa değerlendirmeden sonra *Sırât-ı Müstakîm/Sebîlürreşad* dergi(lerin)de yayımlanmış olan Kur'an ve tefsir içerikli çalışmalara bir göz atalım:

II. SIRÂT-I MÜSTAKİM VE SEBÎLU'R-REŞÂD DERGİLERİNDE YAYIMLANAN KUR'ÂN VE TEFSİRLE İLGİLİ MAKELELER

A. SIRÂT-I MÜSTAKİM'DEKİ MAKALELER:

<u>Makalenin Adı</u>	<u>Yazarı</u>	<u>A</u>	<u>Yıl</u>
Adl ve İhsân	Sırât-ı Mustakîm	9	1326
Garanik Meselesi	Üskütlüplü Eyüp Sabri	4	1326
İcâz-ı Kur'ân	Musa Kazım	9	1324

⁶⁹ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, 537.

⁷⁰ Mertoğlu, *Osmanlı'da II.Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı*, 538

" "	Ebu'l-Fadl Seyyit M.N.	1	3	8	1324	41-2
" "	Mehmet Ferid	2	35	4	135	136-8
Kur'ân-ı Celilü'lân						
İlm-i Hey'etin Keşfiyât-ı	Üsküplü Hafız Ferid					
Âhiresiyle Terakkiyat-ı		2	51	8	1325	392-3
Âtiyey'i Beşeriyeyi ihtiva eder.						
	Mahir (Mahkeme-i					
Mûcizat-ı Kur'âniyye	İstinaf Reisi)	1	3	8	1324	40-1
Necâib-ı Kur'âniye Süre- i	İsmail Hakkı Bereket Zade					
Bakara, Âyet:21-22		1	2	8	1324	23-26
" Âyet 30	" "	1	3	8	1324	38-40
" Âyet 179	" "	1	6	9	1324	85-88
" Âyet 188	" "	1	7	9	1324	99
" Âyet 284	" "	1	9	10	1324	131-133
" " Süre-i Âl-i İmrân,					1324	
Âyet :103		1	10	10		148-49
" " Âyet : 104	" "	1	12	10	1324	178-79
" " Âyet : 159	" "	1	13	11	1324	194-6
" " Âyet: 190-1	" "	1	14	11	1324	211-4
" " Âyet : 199	" "	1	15	11	1324	227-2
" Süre-i Nisâ, Âyet: 56	" "	1	16	11	1324	242-4
" " Âyet: 57	" "	1	17	12	1324	257-61
" Süre-i Mâide,	" "	1	18	12	1324	274-6
Âyet: 7, 70						
" " Âyet: 93- 95	" "	1	19	12	1324	290-3
" " Süre-i A'râf,						
Âyet: 30-32	" "	1	20	12	1324	307-8
" " Âyet,62-63	" "	1	21	1	1324	321-3
Süre-i Hüd,	" "	1	22	1	1324	338-40
" " Âyet:113,114						
" " Süre-i Ra'd, Âyet:11	" "	1	23	1	1324	354-6

" " Sûre-i Nahl, Âyet:90	" "	1	24	1	1324	371-4
" " Sûre-i İsrâ, Âyet: 23, 24	" "	1	25	1	1324	388-9
" " " " " 85	" "	1	26	2	1324	402-5
" " Sûre-i Enbiyâ, Âyet: 30	" "	2	27	2	1324	3-6
" " " " '105 Sûre-i Mü'minûn,	" "	2	28	2	1324	18-20
" " Âyet:12,13,14	" "	2	29	2	1324	34-7
" " Sûre-i Nûr, Âyet:32 Sûre-i Sebe-i,	" "	2	30	3	1325	52-4
" " Âyet:15,19	" "	2	31	3	1325	66-9
" " Sûre-i Yâsin :55-8 Sûre-i Hucurât,	" "	2	32	3	1325	82-4
" " Âyet:12	" "	2	33	3	1325	98-100
" " " " :13	" "	2	34	4	1325	117-8
" " " " :20-1" "" " " "	" "	2	35	4	1325	130-1
Sûre-i Rahmân,						
" " Âyet:26-27	" "	2	36	4	1325	146-9
" " Sûre-i Hadîd, Âyet:20	" "	2	37	5	1325	163-5
" " Sûre-i Mülk, Âyet:15	" "	2	38	5	1325	178-0
" " Sûre-i Tekvir Âyet: 8-9	" "	2	39	5	1325	194-6
Resmî Mushaf (Mubâhesât)	Yunus Zade Ahmed Vehbi	2	52	8	1325	412-4
Sûre-i Fatihati-l Kitab	Manastırlı İsmail	1	3	8	1325	33-4
" "	Bereketzade İ.Hakkı	4	90	5	1325	202-3
Sûre-i Bakara:177	" "	1	4	9	1324	54-5
Sûre-i Fussilet:53	Manastırlı İsmail Hakkı	3	53	8	1327	1-3
Sûre-i Şûra : ?	Mardin Zade Ebu' Ula	1	1	8	1324	6-7

Sûre-i Kâf:37	A. Vefa	5	118	11	1326	231-4
Tefsîr-i Sûre-i İhlas						
li İbn-i Sina	Şerefuddin	5	106	9	1326	21-5
Tefsîr-i Şerif:						
Bismillahirranmanirrahim	Manastırlı İsmail Hakkı	1	4	9	1324	49-50
" " Elhamdulillah	" "	1	5	9	1324	65-6
" " Rabbi'l- âlemin	" "	1	6	9	1324	81-2
" " er-Rahmani'r-Rahim	" "	1	7	9	1324	97-8
Takrîr , İyyâke Na'budu,	" "	1	8	10	1324	113-4
Takrîr-i Meram	" "	1	9	10	1324	129-30
Tetkîk-i Mühim	" "	1	10	10	1324	145-6
" "	" "	1	11	10	1324	161-2
" "	" "	1	12	10	1324	177-8
İstifaze, Belâgat,	" "	1	13	11	1324	193-4
Tefsîr-i Şerif: Tefsîr-i Elfaz	Manastırlı İsmail Hakkı	1	15	11	1324	225-7
" " : Gayril- Ma'dûbi	" "	1	16	11	1324	241-2
" " "	" "	1	19	12	1324	289-90
Tefsîr-i Şerif Envar-ı						
Kur'ân: Dîbâce	Bereketzâde İsmail Hakkı	4	87	4	1326	145-7
" " "	" "	4	89	5	1326	181-3
" " "	" "	4	90	5	1326	201-2
" " Tefsîr-i Sûre-i						
Fatihati'l-Kitab	" "	4	91	5	1326	217-8
" " Tefsîr-i Besmele	" "	4	92	5	1326	233-5
" " "	" "	4	93	6	1326	253-6
" " Elhamdü	" "	4	94	6	1326	269-72
" " er-Rahman	" "	4	95	6	1326	285-7
" " Tefsîr-i İyyake	" "	4	96	6	1326	301-3
" " İyyake...	" "	4	97	7	1326	317-9
" " Sırâtallezine	" "	4	98	7	1326	333-7
" " Sûre-i Bakara :1-2	" "	4	99	7	1326	349-51
" " " Âyet:3-5	" "	4	100	7	1326	365-7

"	"	" Âyet:6-7	"	"	4	104	8	1326	441-4
"	"	" Âyet:8-10	"	"	5	105	8	1326	1-4
"	"	" Âyet:11-16	"	"	5	106	9	1326	17-20
"	"	" Âyet: 17-20	"	"	5	107	9	1326	35-37
"	"	" :21-22	"	"	5	108	9	1326	55-8
"	"	" :23-24	"	"	6	108	9	1326	17-18
"	"	" :25	"	"	6	133	3	1326	33-36
"	"	" :26	"	"	6	134	3	1326	49-51
"	"	" :27-28	"	"	6	135	3	1326	67-8
"	"	" :29	"	"	6	136	3	1326	81-3
"	"	" :30	"	"	6	137	4	1326	87-100
"	"	" :31-33	"	"	6	138	4	1326	113-5
"	"	" :34-5	"	"	6	139	4	1326	129-31
"	"	" :36-9	"	"	6	140	4	1327	145-8
"	"	" :40-2	"	"	6	141	5	1327	161-3
"	"	" :43-6	"	"	6	143	5	1327	193-7
"	"	" :47-8	"	"	6	144	5	1327	209-11
"	"	" :49	"	"	6	145	6	1327	225-7
"	"	" :50-3	"	"	6	146	6	1327	241-3
Tefsîr-i Şerif : Sûre-i Nâs			Şerefuddîn		5	110	9	1326	87-88
"	"	Muavizeteyn	"	"	5	109	9	1326	71-3

B. SEBÎLURREŞAD DERGİSİNİNDEKİ MAKALELER

<u>Makale Adı</u>	<u>Yazar Adı</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayı</u>	<u>Ay</u>	<u>Yıl</u>	<u>Sayfa</u>
Ahkam-ı Kur'âniyenin İfası İçin						
Davetnâme Bekliyor	Mehmet Tahir (Bursalı)	2-9	37-219	11	1328	200-202
Bizi Kurtaracak Kitb-ı Kerimdir.	İkdam Gazetesi	15	285	12	1334	363

Bütün Müslümanlara

Cihad farz oldu.

(Tefsîr-i şerif, Tevbe:41.)	Mehmet Fahrettin	13	314	11	1330	9-11
Büyük Bir Müteccaviz						
(Kur'ândan Menfaat						
Teminine kalkışan		21	542-3	7	1339	181-2
Bir Hıristiyan)	Sebîlu'r-Reşâd					
Cem-i Kur'ân	M.Kamil	21	582-9	5	1339	60-1
Vahiy Katipleri	" "	21	532	6	1339	93-5
" "	" "	21	534-5	6	1339	107-9
" "	" "	21	538-9	6	1339	146-7
Cinsiyet ve Diyaneti						
İslamiye Hücûrat sûresi	Muhammed Abduh		325	1	1341	187
Âyet:10)	(Çev.Mehmet Akif)	25				
Esrâr-ı Kur'ân						
(Tefsîr-i şerif)	Abdulaziz Çaviş	14	341	5	1331	17-8
Esrâr-ı Kur'ân,						
Mukaddime, Kuran'ın	" "	14	364	8	1334	253-4
Tekalif ve Mekâsıdı	(Çev. Mehmet Şevket)					
" "	" "	15	365	8	1334	1-3
" "	" "	15	366	8	1334	21-2
" "	" "	15	367	8	1334	45-47
Kur'ân'ın Esâlib ve İbârâtı	" "	15	368	9	1334	63-5
" "	" "	15	369	9	1334	82-4
" "	" "	15	370	9	1334	102-3
" "	" "	15	371	9	1334	121-3
Muhkem, Müteşâbih,		15	372	10	1334	138-9
Te'vil	" "					
" "	" "	15	373	10	1334	157-9
" "	" "	15	374	10	1334	177-80
Nesih Meselesi	" "	15	375	10	1334	198-200
Sûre-i Bakara, Âyet: 1-2	" "	15	376	10	1334	213-5

"	"	3-4	"	"	15	377	11	1334	233-5
"	"	3	"	"	15	378	11	1334	253-5
"	"	4	"	"	15	379	11	1334	269-71
"	"		"	"	15	380	11	1334	285-8
"	"	5	"	"	15	381	11	1334	301-3
"	"	6-7	"	"	15	382	12	1334	319-21
"	"	"	"	"	15	383	12	1334	333-4
"	"	8-12	"	"	15	384	12	1334	350-2
"	"	13-14	"	"	15	385	12	1334	365-6
"	"	"	"	"	15	385	12	1334	365-6
"	"	15-19	"	"	15	386	1	1335	381-3
"	"	"	"	"	15	387	1	1335	387-9
"	"	"	"	"	15	388	1	1335	413-4
"	"	"	"	"	15	389	1	1335	429-30
"	"	"	"	"	15	390	2	1335	445-7
"	"	21-3	"	"	16	392	2	1335	17-19
"	"	"	"	"	16	393	2	1335	33-4
"	"	"	"	"	16	392-5	3	1335	49-50
"	"	"	"	"	16	396-7	3	1335	65-6
"	"	"	"	"	16	398-9	3	1335	81-2
"	"	"	"	"	16	400-1	3	1335	97-9
"	"	23-4	"	"	16	402-3	4	1335	113-5
"	"	"	"	"	16	404-5	4	1335	129-30
"	"	25	"	"	16	406-7	4	1335	145-6
"	"	"	"	"	16	408-9	4	1335	161-2
"	"	"	"	"	16	410-1	5	1335	177-8
"	"	"	"	"	16	412-3	5	1335	197-9
"	"	"	"	"	16	414-5	5	1335	213-4
"	"	26-7	"	"	17	416	5	1335	230-2
"	"	27	"	"	17	417-8	5	1335	1-2
"	"	29	"	"	17	419-20	6	1335	17-8

"	"	"	"	"	17	421-2	6	1335	33-4
"	"	30-3	"	"	17	423-4	6	1335	49-50
"	"	30	"	"	17	427-8	7	1335	81-2
"	"	"	"	"	17	429-30	7	1335	97-8
"	"	"	"	"	17	433-4	8	1335	129-30
"	"	34-9	"	"	17	437-8	8	1335	145-6
"	"	30	"	"	17	437-8	8	1335	161-2
"	"	40-6	"	"	17	439	8	1335	177-9
"	"	51-4	"	"	17	441	9	1335	202-3
"	"	55-7	"	"	17	442	9	1335	214-5
"	"	58-9	"	"	18	443	10	1335	2-3
"	"	60	"	"	18	444	10	1335	14
"	"	61	"	"	18	445	10	1335	26-7
"	"	62	"	"	18	446	10	1335	8-9
"	"	62-3	"	"	18	447	11	1335	50-1
"	"	63-4	"	"	18	448	11	1335	63-4
"	"	67-71	"	"	18	449	11	1335	74-6
"	"	72-4	"	"	18	454	1	1336	133-4
"	"	75	"	"	18	455	1	1336	145-6
"	"	"	"	"	18	456	1	1336	157-8
"	"	"	"	"	18	457	1	1336	169-70
"	"	"	"	"	18	459	1	1336	193-4
"	"	"	"	"	18	460	1	1336	205-6
"	"	"	"	"	18	461	3	1336	217-8
"	"	76-83	"	"	18	462	4	1336	229
"	"	"	"	"	18	463	5	1336	241-2
"	"	"	"	"	18	468	2	1337	306-7
"	"	"	"	"	19	469	2	1337	2-4
"	"	"	"	"	19	470	3	1337	14-5
"	"	"	"	"	19	471	3	1337	22-5
"	"	87-91	"	"	19	472	3	1337	30-1
"	"	"	"	"	19	474	3	1337	50-2

"	"	"	"	"	19	475	4	1337	58-9
"	"	"	"	"	19	476	4	1337	70-1
"	"	"	"	"	19	477	4	1337	82-3
"	"	92-3	"	"	19	478	4	1337	94-3
"	"	"	"	"	19	480	4	1337	120-1
"	"	94-8	"	"	19	481	4	1337	130
"	"	"	"	"	19	482	4	1337	142
"	"	"	"	"	19	485	6	1337	178-9
"	"	"	"	"	19	487	7	1337	202-3
"	"	95-9	"	"	19	502	5	1338	86
"	"	"	"	"	19	503	5	1338	98
"	"	100-3	"	"	20	504	6	1338	110-111
"	"	"	"	"	20	505	6	1338	122-3
"	"	104-6	"	"	20	506	6	1338	134-5
"	"	107-13	"	"	20	507	6	1338	146
"	"	99-103	"	"	23	592	3	1340	307-9
"	"	104-5	"	"	23	593	3	1340	322-4
"	"	106-12	"	"	23	594	3	1340	337-9
"	"	"	"	"	23	595	4	1340	353-4
"	"	"	"	"	23	596	4	1340	369-71
"	"	"	"	"	23	597	4	1340	385-6
"	"	"	"	"	23	598	4	1340	401-2
"	"	106	"	"	24	599	5	1340	1-2
"	"	"	"	"	24	601	5	1340	33-5
"	"	113	"	"	24	602	5	1340	49-50
"	"	114-5	"	"	24	603	6	1340	65-7
"	"	116	"	"	24	604	6	1340	81-2
"	"	"	"	"	24	605	6	1340	97-8
"	"	113-4	"	"	24	606	6	1340	113-4
"	"	"	"	"	24	607	7	1340	129-30
"	"	118-20	"	"	24	609	7	1340	162-3

"	"	"	"	"	24	620	10	1340	337-9
"	"	"	"	"	24	621	10	1340	353-5
"	"	"	"	"	24	621	20	1340	370-2
Ey Müslümanlar Esir									
Kardeşlerinizi		Nasuhi Dede			19	472	3	1337	3
Düşünün. (Nisa:75.)		Hoca Kemaleddin			25	627	11	1340	36-9
Fatiha Tefsiri		(Çev. Ömer Rıza)							
Garanik Meselesi									
Hakkında "Daru'l-Hikmeti'l		Ahmed Hamdi Aksekili			18	455	1	1336	151-4
İslamiye Azasından Rasim									
Efendinin Hatây-ı Azîmi									
Diyânet Reisi'nin Beyanâtı:									
Kur'an Latin Harfleriyle		Ahmed Hamdi Aksekili			12	279	11	1958	50-51
Yazılamaz									
"	"	"	"		18	456	1	1336	160-3
"	"	"	"		18	457	1	1336	171-4
"	"	"	"		18	458	2	1336	187-9
"	"	"	"		18	462	4	1336	232-5
"	"	"	"		18	463	5	1336	245-8
		Muhammed Abduh							
		Çev. Hüseyin Mazhar			17	439	8	1335	179-81
İmkân-ı Vahiy									
"	"	"	"		14	348	9	1331	77-8
"	"	"	"		14	349	9	1331	86-7
Kur'ân (Manzum)		Naim Hazım			23	580	12	1339	113
Kur'ân'a Dair		Mehmet Ali Aynî			25	628	12	1340	57-9
Kur'ân-ı Azîmüş-Şân'ın		Bediuzzaman Said			18	463	5	1336	242-3
Hakimiyet-i Mutlakası									
Kur'ân-ı Ker'im'in					23	596	4	1340	377-9
Tercümesi									
"	"	"	"		23	597	4	1340	386-9

" "	" "	25	640	2	1341	251
Kur'ân Rehberiniz Olsun	Hoca Kemaleddin	25	636	1	1341	180-1
" "	" "	25	637	2	1341	96-7
Kur'ân- Ker'im Tercümeleri		24	599	5	1340	8-11
Hakkında	Sebîlu'r-Reşâd					
Kur'ân Tercümelerindeki	" "	24	601	5	1340	35-7
Hatalar						
Kur'ân-ı Ker'im Tercüme	İsmail Hakkı (Dr. Milaşlı)	15	390	2	1335	447-9
Olabilir mi ?						
Kur'ân Nedir ?	Mehmed Ali Aynî	24	622	10	1340	372-4
Kur'ân ve İncil	S. M. Tevfik	12	304	6	1330	323-4
Mev'iza:(Beyazıt						
Kürsüsünde) Sûre-i Enfâl,		2-9	48-230	1	1328	373-6
Âyet:24-25	Mehmet Akif					
" " Necm, Âyet:39	" "	2-9	49-231	1	1328	389-395
" " Ankebut, Âyet:69	" "	2-9	50-232	2	1328	405-408
Nesâyih-ı Kur'âniye:						
Sûre-i Müminûn:115-6	Ömer Nasuhi	23	596	4	1340	371-6
Risâle-i Amme	Muhammed Abduh					
	(Çev. Hüseyin Mazhar)	16	416	5	1335	241-3
Bakara Sûresi, Âyet:120	S. M. Tevfik	16	398-9	3	1335	95-6
Tefsir-i Kur'ân-ı Ker'im:						
Mukaddime, Kur'ân'ın	Abdulaziz Çaviş (Yaz.)		324			
Keyfiyet-i Nüzülü	Mehmet Şevket (Çev.)	14		5	1331	25-7
Kur'ân'ın Kitabet ve						
Tilavet İtibarı ile Keyfiyeti	" " "	14	343	6	1331	33
Cem'i						
" "	" " "	14	344	6	1331	41-3
" "	" " "	14	345	6	1331	49-53
" "	" " "	14	346	8	1331	57-60

Tefsir-i Kur'ân-ı Ker'im:

Mukaddime, Kur'ân'ın	" "	14	347	8	1331	65-8
Yedi Harf Üzerine						
Nüzûlü Bahsi						
Âyetlerin Yekdiğeriyle						
Olan Münasebeti ve	" "	14	348	9	1331	73-5
İrtibatı						
" "	" "	14	349	9	1331	82-3
Kur'ân-ı Ker'im'de Garazı		14	350	10	1331	89-90
Fıtrî	" "					
" "	" "	14	351	10	1331	97-9
" "	" "	14	352	11	1331	106-7
" "	" "	14	354	6	1332	122
" "	" "	14	355	7	1332	129-30
" "	" "	14	356	8	1332	137-8
" "	" "	14	360	10	1332	181-2
" "	" "	14	361	7	1334	196-7
" "	" "	14	363	8	1334	234-5
Tefsîr-i Kur'ân-ı Ker'im:						
Sûre-i Bakara,	İsmail Hakkı	14	362	7	1334	221
Âyet:152-153	(Bereketzade)					
Tefsîr-i Şerif: Sûre-i						
Gâşiye Âyet: 17-26	Mehmet Akif	1-8	1-183	2	1327	5-6
" " Sûre-i Duha						
Âyet: 1-11	" "	-8	2-184	3	1328	17-18
" " " "	" "	1-8	3-185	3	1328	33-4
" " Abese 1-10	" "	1-8	4-186	3	1328	53-4
" " İnşirah : 1-8	" "	1-8	5-187	3	1328	73-4
" " Naziat :32-6	" "	1-8	6-188	3	1328	93-4
" " Mutaffifin : 1-6	" "	1-8	7-189	4	1328	113-4
" " Kevser : 1-3	" "	1-8	8-190	4	1328	133-4
" " Taha : 43-44	" "	1-8	9-141	4	1328	153-4

"	"	Ankebut : 69	"	"	1-8	10-192	4	1328	173-4
"	"	Hucurât: 13	"	"	1-8	11-193	5	1328	193-4
"	"	Bakara :154	"	"	1-8	12-194	5	1328	213-4
"	"	Enfâl :46	"	"	1-8	13-195	5	1328	233-4
"	"	Sâf : 2-4	"	"	1-8	14-196	5	1328	253-4
"	"	Ra'd : 11	"	"	1-8	15-197	5	1328	273-4
"	"	Hucurât: 10	"	"	1-8	16-198	5	1328	293-4
"	"	Şuarâ : 224-7	"	"	1-8	17-199	6	1328	313-4
"	"	Enfâl : 24	"	"	1-8	19-201	6	1328	353-4
"	"	Asr : 1-3	"	"	1-8	20-202	7	1328	373-4
"	"	"	"	"	1-8	21-203	7	1328	393-4
"	"	Bakara : 84	"	"	1-8	22-204	7	1328	414-5
"	"	183	"	"	1-8	24-206	8	1328	454-5
"	"	Secde :34	"	"	1-8	25-207	8	1328	473
"	"	Mü'min :21	"	"	2-9	26-208	8	1328	493-4
"	"	Bakara :161	"	"	2-9	27-209	8	1328	4
"	"	Yusuf :105	"	"	2-9	28-210	9	1328	21-2
"	"	Bakara :144	"	"	2-9	29-211	9	1328	32
"	"	Tevbe :126	Mehmet Fahrettin	"	2-9	30-212	9	1328	61-2
"	"	Enfal :25	Mehmet Akif	"	2-9	31-213	9	1328	71-2
"	"	Mücâdele :20-1	"	"	2-9	32-214	9	1328	101-2
"	"	Tevbe :24	A. Hamdi (Aksekili)	"	2-9	33-215	9	1328	122-3
"	"	Enfal :15-6	"	"	2-9	34-216	10	1328	141-3
"	"	Bakara :143-4	"	"	2-9	35-217	10	1328	161-2
"	"	Tevbe :25-6	Mehmet Fahrettin	"	2-9	36-218	10	1328	181-4
"	"	Âl-i İmrân :142-3	A. Hamdi	"	2-9	37-219	11	1328	197-9
"	"	Bakara :214	"	"	2-9	38-220	11	1328	214-5
"	"	Mâide : 105	M. Akif	"	2-9	39-220	11	1328	213-4
"	"	Âl-i İmrân : 152	M. Fahrettin	"	2-9	39-221	11	1328	229-31
"	"	" :2002	M.Akif	"	2-9	41-223	11	1328	261-2
"	"	Hacc :45-6	"	"	2-9	42-224	11	1328	277-8

"	"	Enfal :17	M.Fahrettin	2-9	43-225	11	1328	293-5
"	"	Âl-i İmran :26	M. Akif	2-9	44-225	12	1328	309-10
"	"	" " :118-9	M. Fahrettin	2-9	45-227	1	1328	325-7
"	"	" " " " :118	A.Hamdi	2-9	46-228	1	1328	341-4
"	"	" Neml :52	M.Akif	2-9	47-229	1	1328	357-8
"	"	"Bakara :245	A.Hamdi	2-9	49-231	1	1328	395-6
"	"	" Rum :41	M.Fahrettin	2-9	50-232	1	1328	408-9
"	"	" Yusuf :87	M. Akif	10	237	3	1328	37
"	"	" Muhammed :38	M. Fahrettin	10	238	3	1329	57-8
"	"	" A'raf :155	M.Akif	10	239	3	1329	73
"	"	" Hûd :117	M. Fahrettin	10	240	4	1329	89-90
"	"	" Zümer :9	M. Akif	9	241	4	1329	105
"	"	Enfal :46	" "	10	242	5	1329	121-3
"	"	" Bakara :11	" "	10	245	5	1329	173
"	"	Âl-i İmran :110	" "	10	246	5	1329	189
"	"	" Rum :50	" "	10	247	5	1329	205
"	"	" Hicr :9	" "	10	257	8	1329	365
"	"	" Âl-i İmran :159	" "	10	258	8	1329	381
"	"	" Fetih :28	" "	10	259	8	1329	397
"	"	" Âl-i İmran :103	İ.Hakkı (B.Zade)	11	283	1	1329	358-9
"	"	" " " :103	Muhammed Abduh	11	286	2	1329	409-11
"	"	" Ra'd :1	" "	12	303	6	1330	293-5
"	"	" Âl-i İmrân :10	" "	12	309	8	1330	389
"	"	" " " :172	" "	12	310	9	1330	405
"	"	" Enfal :60	" "	12	311	9	1330	421-2
"	"	" İsrâ :72	M. Akif	12	312	10	1330	437
"	"	" " " :16	" "	13	313	10	1330	4-6
"	"	" Tevbe :41	M.Fahrettin	13	314	11	1330	9-11
"	"	" Şûrâ :37-39	" "	13	319	12	1330	49-50
"	"	" Bakara :286	M.Akif	13	322	1	1330	73
"	"	" Furkân :52	M. Fahrettin	13	323	1	1330	79-80
"	"	" Nisâ :75	" "	13	324	1	1330	87-8

"	" Nisa Sûresi :?	Abdulaziz Çavuş	14	341	5	1330	60-1
"	" " " :71	A.Hamdi	14	346	8	1331	60-2
T. Şerif :	Sûre-i Fatiha :1-7	İ.Hakkı (Dr.Milaslı)	16	391	2	1335	1-2
"	" Hicr :56	M. Akif	18	446	10	1335	37
"	" Âl-i İmran :159	" "	18	448	11	1335	61
"	" Nisâ :58						
	Nahl :90		20	508	7	1338	158-9
	Kasas :77	" "					
"	" Enfal :46	" "	20	510	7	1338	182-3
"	" Nisa :58	" "	20	510	7	1338	182-3
"	" A'raf :34	el-Menar'dan Terceme					
		İbn Naim Hazım Yusuf	21	530-1	5	1339	73-4
"	" A'raf :105	" "	23	582	1	1340	145
"	" İsrâ :36	" "	23	584	1	1340	177
"Türkçe Kur'ân "							
	Namındaki Kitabın Sahibi Cemil Said Bey'e Vahiy ve Risaletin Vukû'u	Ahmed Hamdi Aksekili	24	624	11	1340	403-6
		Muhammed Abduh / Hüseyin Mazhar (Çev.)18	18	443	10	1335	6-7
	Yeni Kur'ân Tercümesi	Sebîlu'r-Reşâd	24	617	9	1340	289-90
	Yeni Tefsircilerden Müslümanların Ricası	Sebîlu'r-Reşâd	24	602	5	1340	64

C. YENİ SEBÎLU'R-REŞÂD DERGİSİNDEKİ MAKALELER

Akif'n Kur'an'ın Kuran Tercüm Eşref Edip -1-							
Başadı, Sonra Nasıl Ykıldı ?			12	291	4	1959	244
" "	Eşref Edip -2-		12	292	5	1959	259
" "	Eşref Edip -3-		12	293	5	1959	277-8
" "	Eşref Edip -4-		12	294	9	1959	302-3
" "	Eşref Edip -5-		12	295	10	1959	316-8

Baltacıođlu'na Cevap:	Ogan, M. Raif	9	217	3	1956	259-62
K. Kerim'ı Tercüme Teşeb-						
Büsü						
Baltacıođlu ve "Kur'an"	Çantay, Hasan Basri	11	256	11	1957	82
" "	Çantay, Hasan Basri	11	157	11	1957	100
" "	Çantay, Hasan Basri	11	258	12	1957	130-1
" "	Çantay, Hasan Basri	11	260	1	1958	146-7
Bir Kur'an Öğretmeni	Aksu, Bestami	4	95	2	1951	320
İstiyoruz						
Bir Şaheser, Kur'an,	Çantay, Hasan Basri	11	270	6	1958	309
Garb Mütefekkirlerine Göre						
Bir Tefsir Meselesi: "Ecel"	Çağlı, Yusuf Ziya	9	223	6	1956	266
Hakkında						
Ehli Olmayan Kur'an'a	Çağlı, Yusuf Ziya	12	285	1	1959	150-2
Mânâ Veremez						
Hakikate Vukûfu Olmayan						
Bir Yazara Cevap: Kur'an	Çağlı, Yusuf Ziya	12	282	12	1958	101-102
Ve Latin Harleri Meselesi						
Günümüzün İlmî ve Kur'an	Nihad Yazar (Çev.)					
Prof. A. Gressy Merisson		12	286	2	1959	172-5
(Yaz.)I- Nitrojen	-1-					
" "	-2-	12	287	2	1959	181-2
" "	-3-	12	288	3	1959	199-200
" "		12	289	3	1959	215-6
" "	-4-	12	290	4	1959	228-229
" "	-5-	12	292	5	1959	260-264
H. İsa'nın Doğumu	Ogan, M. Raif	3	64	11	1951	219-221
Hakkında (Tefsir)						
İktisadi Bakımdan Kur'an	Aral, N. Zeki -1-	12	287	2	1959	189-91
" "	Aral, N. Zeki -2-	12	288	3	1959	195
" "	Aral, N. Zeki -3-	12	289	3	1959	211-212

İlmi Araştırmalar: Lisanda	Mustafa Abdurrezzak	14	337	6	1962	179-180
Ve Kur'an'da Vahyin Manası	Paşa					
İlmi Araştırmalar: Kur'an- da Vahyin Manası	Mustafa Abdurrezzak Paşa	14	338	7	1962	194-5
İlmi Araştırmalar: Kur'an- da Vahyin Manası	Mustafa Abdurrezzak Paşa	14	339	7	1962	212-3
İstikbalin Hakim-i Mutlaka Kur'an'dır....	Said Nursi (Bediuzzaman)	5	112	10	1951	182-3
Kalbinde İman	Laç, Abdurrahman	4	76	4	1950	16
Göğsümde Kur'an	Şeref					
Kur'an	Aslangül, Halil -1-	8	198	6	1955	355
" "	Aslangül, Halil -2-	8	199	6	1955	374
Kur'an Ahlakı	M. Şevket Eygi	8	177	7	1954	20-23
A. M. Draz (Yaz)	Çev. -1-					
" "	M. Şevket Eygi	8	179	8	1954	51-3
	Çev. -2-					
" "	M. Ş. Eygi	9	1954	9	1954	67-69
	Çev. -3-					
Kur'an'a Çöl Kanunu	Çağlı, Yusuf Ziya	12	297	11	1957	351-2
Diyen İslam Düşmanı						
Kur'an'a Dair Mühim Bir Eser	Paçalın, Mehmet Zeki	11	266	4	1958	249-250
Kur'an'a Karşı Suikast	Güven, Mustafa	11	256	11	1957	93
Kur'an'a Musallat Olanlar	Sevincer, M. Nazif	11	256	1.	1958	173-4
Kur'an Bahisleri: Kur'an Nasıl Nazil Oldu?	Abülaziz Çavuş -1-	5	106	7	1951	83-4
" "	Abülaziz Çavuş -2-	5	107	7	1951	99-100
Kur'an Bir Feylesof Eseri Değildir!	Prof. Dr. Şakir	12	291	4	1959	245
Kur'an'dan Garazı Fitrî (Esrârı Kur'an)	Abülaziz Çavuş -1-	5	115	11	1951	226-7

Kur'an'dan Garazı Fitrî	Abülaziz Çavuş -2-	5	119	1	1952	290-1
“ “	Abülaziz Çavuş -3-	5	121	2	1952	322-323
“ “	Abülaziz Çavuş -4-	5	123	3	1952	354
“ “	Abülaziz Çavuş -5-	5	124	4	1952	370
“ “	Abülaziz Çavuş -6-	6	126	5	1952	2-3
“ “	Abülaziz Çavuş -7-	6	127	5	1952	18-19
“ “	Abülaziz Çavuş -8-	6	128	6	1952	34-35
“ “	Abülaziz Çavuş -9-	6	129	7	1952	50
“ “	Abülaziz Çavuş -10-	6	130	7	1952	66
“ “	Abülaziz Çavuş -11-	6	131	8	1952	82
Kur'an'da Yabancı Kelimeler	Söğüt, Abdullah	10	248	7	1957	364
Kur'an'da Yabancı Kelimeler	Kondumer, Aziz	11	253	9	1957	37-39
Kur'an Eşsiz Bir Din ve Ahlak Kitabıdır.	Şenkon, Hakkı	1	22	11	1948	346-8
Kur'an: Garb Mütefekkirlerine Göre	Atilhan, Cevat Rifat	11	265	3	1958	226
Kur'an: Garb Mütefekkirlerine Göre	Aysu, Safvet	11	266	4	1958	226
Kur'an: Garb Mütefekkirlerine Göre	Eşref Edib	11	273	7	1958	368
Kur'an Hakkında Beynel-Milel Kominizm Suikastı	Atilhan, Cevat Rifat	12	279	11	1958	53-4
Kur'an'ı Alkışlayan Büyük Adamlar	Eşref Edib	1	(1)	5	1948	5-6
“ “	Eşref Edib	1	(2)	5	1948	19
“ “	Eşref Edib	1	(3)	6	1948	38-9
“ “	Eşref Edib	1	(4)	6	1948	52
“ “	Eşref Edib	1	(5)	66	1948	70-1
“ “	Eşref Edib	1	(6)	6	1948	87

“	“	Eşref Edib	1	(7)	7	1948	100
“	“	Eşref Edib	1	(8)	7	1948	115-6
“	“	Eşref Edib	1	(9)	7	1948	132
“	“	Eşref Edib	1	(10)	8	1948	147-8
“	“	Eşref Edib	1	(11)	8	1948	165
“	“	Eşref Edib	1	(13)	9	1948	196-7
Kur'an'ı Ezberleyen Hafız-			1	(8)	7	148	123-4
lara Peygamberimizin Bah-	Çantay, Hasan Basri						
şettiği Yüksek Şeref							
Kur'an-ı Kerim'in Eksik							
Tercümelere ve Yanlış	Oğan, M. Rai		14	322	2	1962	98-9
Tefsirleri							
K. Kerim'de Türkçe Kelimeler m							
(İsmail Hakkı Danışmend'e	Çantay, H. Basri -1-		10	242	4	1957	261-3
(Cevap)							
K. Kerim'de Türkçe Keli-	Çantay, H. Basri -2-		10	243	4	1957	275-6
meler mi?							
“	“	Çantay, H. Basri -3-	10	244	5	1957	292-6
“	“	Çantay, H. Basri -4-	10	245	5	1957	307-311
“	“	Çantay, H. Basri -5-	10	246	6	1957	326-328
Kur'an ve Yabancı Kelimeler	Tayyar, Ali		10	248	7	1957	362-3
Kur'an-ı Kerim'i Kimse	Ogan, M. Raif		3	69	1	950	290-292
Nesh Edemez							
Kur'an-ı Kerim Meal ve	Bilmen, Ömer Nasuhi		14	345	2	1963	307-09
Tefsiri							
Kur'an-ı Kerim: Garb	Tayyar, Ali		11	266	4	1958	247-8
Mütefekkirlerine Göre							
Kur'an-ı Kerim ve Biz	Eygi, Mehmet Şevket		12	289	3	1959	213-4
Kur'an-ı Kerim ve Meâli	Erdem, Hasan Hüsnü		14	329	12	1961	51-2
Kur'an'ın Cem'i Meselesi	Mısırlı Hacı Kamil		12	279	11	1958	60

Kur'an'ın Hakimiyet-i Mutlakası	Said Nur (Bediuzzaman)	14	346	3	1963	323
Kur'an'ın İstismarı	Ogan, M. Şaif	11	256	11	1957	83
Kur'an'ın Siyasi ve İctimaî Umdeleri	Eşfep, Edib	9	218	4	1956	275
Kur'an'ı Tercüme Bir İlimdir. Milliyet Gazetesinden	Ulunıay, Cevat Refi	8	197	5	1955	339
Kur'an Nasıl Cem'edildi ?	Miras, Prof. Kamil -1-	7	167	2	1954	263-6
" " "	Miras, Prof. Kamil -2-	7	168	3	1954	276-279
" " "	Miras, Prof. Kamil -3-	7	169	3	1954	290-291
Kur'an Nedir ?	Miras, Prof. Kamil	13	319	4	1961	290-1
Kur'an Tercümleri Hakkında:						
İ. Baltacıoğlu'nun Tercümesi	Sađlam, Ali Rıza	14	343	11	1962	283-4
Kur'an Tercemeleri Müna-Sebetiyle M. Akif Merhum Hakkında Hatıralar	Sađdıç, Ruhi Naci -1-	11	268	5	1958	281-3
" " "	Sađdıç, Ruhi Naci -2-	11	269	5	1958	302-3
Kur'an Tercemesi	Safa, Peyami	10	250	8	1957	397
Kur'an Tercümesi Oyun-Cak Haline Getirilemez	Aksüt, Ali Kemal	11	257	11	1957	101-104
Kur'an Tercemesine Dair	Aysu, Safvet	10	240	3	1957	226-7
Kur'an Tercemesine Dair	Aysu, Safvet	10	241	3	1957	247-8
Kur'an ve Latin Harfleri	Danışment, İsmail Hakkı	12	279	11	1959	52
Kur'an ve Latin Harfleri	Şenkon, Hakkı	12	279	11	1959	59-60
Kur'an Yalnız Sizlerin Değil, Bütün Müslümanlarık Malıdır.	Bölükbaşı, Reşad	12	262	2	1958	187
Namazda Kur'an Okuma Meselesi	Sebilürreşad	2	34	3	1949	356
Radyoda Kur'an	Ogan, M. Raif	5	107	7	1951	101-103
Radyoda Mevlid ve Kur'an	Ogan, M. Raif	11	256	11	1957	85-6

Radyoda Kur'an ve Ezan Sesleri	Mühürdaroğlu, İzzet	11	266	4	1958	242
Tefsire Dair Küçük Bir Mülâhaza	Aksüt, Ali Kemali	9	220	5	1956	308
Kur'an Tercümesi Oyuncak Haline Getirilemez	Aksüt, Ali Kemali	11	257	11	1957	101-104
M. Kemal Paşa ve Kur'an Tercümesi	Aksüt, Ali Kemali	4	96	2	1951	328-330
Tefsire Dair Bir Münakaşa: Nuh'un Gemisi Hakkında	Kondumer, Aziz	9	203	8	1955	45-46
" " : Ecel Hakkında	Kondumer, Aziz	9	229	9	1956	61-62
Tefsir-i Kur'an-ı Kerim	Ogan, M. Raif	3	62	10	1949	178-80
Tefsir-i Şerif: Nâziât: 30	Çantay, Hasan Basri	1	2	5	1948	18
" " " "	" "	1	5	6	1948	68
Tefsir-i Şerif: Enfal: 27	Çantay, Hasan Basri	1	7	7	1948	98-99
" " " "	Çantay, Hasan Basri	1	9	7	1948	130-131
" " " "	Çantay, Hasan Basri	1	11	8	1948	162-163
Tefsir-i Şerif: İbrahim: 6	Çantay, Hasan Basri	1	13	9	1948	194-196
Tefsir-i Şerif: İsrâ: 84	Çantay, Hasan Basri	1			1948	
Tefsir-i Şerif: Sâd: 46	Çantay, Hasan Basri	5	112	10	1951	178-9
Tefsir-i Şerif: Sâd: 46	Çantay, Hasan Basri	5	113	10	1951	194-5
" " " "	Çantay, Hasan Basri	5	114	11	1951	210-211
Tefsir-i Şerif: Nahl:68-9	Çantay, Hasan Basri	5	114	11	1951	274
Tefsir-i Şerif: Bakara: 255	Çantay, Hasan Basri	5	120	2	1952	306
Tefsir-i Şerif: Bakara: 255	Çantay, Hasan Basri	5	122	3	1953	338
Tefsir-i Şerif: Sâd: 46	Çantay, Hasan Basri	14	328	10	1961	34-35
Tefsir-i Şerif	Doğrul, Ömer Rıza	1	16	10	1948	242
" " " "	Doğrul, Ömer Rıza	1	17	10	1948	258-9
" " " "	Doğrul, Ömer Rıza	1	18	10	1948	274-5
" " " "	Doğrul, Ömer Rıza	1	19	11	1948	290-1
" " " "	Doğrul, Ömer Rıza	1	20	11	1948	306-7

“	“	Doğrul, Ömer Rıza	1	21	11	1948	322-4
“	“	Doğrul, Ömer Rıza	1	22	11	1948	339-40
“	“	Doğrul, Ömer Rıza	1	23	12	1948	355-57
Tefsir-i Şerif: Esrâr-ı Kur'an		Abdulaziz Çavuş -1-	7	161	11	1953	162-164
“	“	Abdulaziz Çavuş -2-	7	162	12	1953	178-179
“	“	Abdulaziz Çavuş -3-	7	163	12	1953	194-196
“	“	Abdulaziz Çavuş -1-	7	164	1	1954	210-211
“	“	Abdulaziz Çavuş -2-	7	165	1	1954	226-211
“	“	Abdulaziz Çavuş -1-	7	173	5	1954	354-356
“	“	Abdulaziz Çavuş -3-	7	174	5	1954	370-372
“	“	Abdulaziz Çavuş -4-	7	175	6	1954	386-387
			8	182	10	1954	98-101
			8	183	10	1954	114-117
			8	185	11	1954	148-151
			8	187	12	1954	179-181
			8	189	1	1955	210-213
Tefsir-i Mev'iza		Ogan, M. Raif	4	79	5	1950	54-56
Teslis Akidesine Karşı		Abdulaziz Çavuş	7	167	2	1954	258-262
Kur'an'ın Hücetleri							
Türkçe Kur'an mı ?		Çantay, H. Basri -1-	11	252	8	1957	23
“	“	Çantay, H. Basri -2-	11	253	9	1957	35-37
“	“	Çantay, H. Basri -3-	11	254	10	1957	67-68
Vahiy Meselesi		Sögüt, Abdullah	11	273	7	1958	366
Ezan ve Kur'an		Yahya Kemal	5	102	5	1951	18
“	“	“	13	318	3	1961	277